

අභිධම්මයානි සංසිද්ධාණා.

අතිමමතාවසංඛගතො.

සකලසත්ථු පාවචනසාගර පාරගතෙන
මහාසංඝසභෙන

අනුරුඛතෝරසාමිපාදෙන

විරචිතො,

ආචරියස්ස නිපිටකවාචිස්සරස්ස පධානයනිස්සර

සි ටි සු ම ඛග ල ම හා පේ ර සස

විජ්ජාදය පරිවෙණාධිපතිස්ස

අනුමතිසා

නදනොවාසිනා දුතියයනිස්සරෙන

දෙවමිත්තතෝරෙන භලධකද්දෙසං පහාස

සංඝොධිතො

—:—

සි. බොගෝපු ඉති සාධුකුලිනා

කොලිඞ් නගරෙ

සරස්සතී යනතාලසේ

මුද්දපිතො.

සලක්ඛිතරිකාණංකො

2452.

ABHIDHAMMATTHA SANGAHA

BY

THE VENERABLE ANURUDDHA THERA.

The Great Sage.

EDITED BY

The Revd. H. DEWAMITTA,

*The Vice Principal of the Vidyodaya College &
the Second High Priest of the Low Country W. P. Ceylon.*

WITH THE CONSENT OF HIS RESPECTED TUTOR

THE VENERABLE H. SRI SUMANGALA,

*The Principal of the Vidyodaya College and
the Chief High Priest of W. P. &c.*

Printed and Published by

C. BOTEJU,

AT

THE "SARASWATI" PRESS,

COLOMBO.

SECOND EDITION.

1908.

P R E F A C E.

ABHIDHAMMATTHA SANGAHA.

The very profound Abhidhamma was preached by the god of gods (Sakya Muni) the most excellent Omniscient One, in the Tāvātimsa Heaven. It consists of seven books called Dhamma Sangani, Vibhanga, Dhātukathā, Puggala Pannati, Kathāvatthu, Yamaka and Patthāna, these treat mainly of four; namely Chitta (the mind), Chaitasika (mental perception), Rūpa (Physical elements or attributes of the individual) and Nirvāna.

It is indispensably necessary that this Dhamma should be studied by those who wish to acquire a thorough knowledge of Buddhism; nevertheless, the study of these seven books is an arduous task. In consequence thereof, about seven or eight hundred years ago, The Venerable Lord Anuruddha, the great Thera, who was residing at Mūla Soma Vihara, who was learned in the Three Pitakas, as well as in all the sciences, being solicited by a devotee named Namba to compose a suitable epitome of the Abhidhamma, comprising the seven books already mentioned, for facilitating its study, summarising the sense of the Abhidhamma contained in the seven books beginning with Dhamma Sangani, composed this work in nine chapters, for the benefit of all, so that the principal teachings touching Chitta, Chaitasika, Rupa and Nirvana may be well and easily understood.

This is a very useful and invaluable work to our good Buddhists who wish to acquire a knowledge of Abhidhamma, and to others who are desirous of learning Buddhism as well as Tarka (dialectics). I, H. DEWAMITTA Thera of Subhadrarama, Vice Principal of the Vidyodaya Pirivena at Maligakanda, Colombo, have, at the request of Mr. B. C. Kure, corrected it by removing its clerical errors after collating the text with the Paraphrase and the Tikā, as well as the Siamese and Burmese copies, and presented it to the said Mr. B. C. Kure, to print it. And I here take the opportunity of thankfully acknowledging the advice received from my Tutors the Venerable Sri SUMANGALA, High Priest, the Principal of the Vidyodaya Pirivena and the Pandit D. A. DESILVA BATUWANTUDAWÉ.

H. DEWAMITTA.

Vidyodaya Pirivena,

Colombo, August. 8. 1888.

නිසු පිටතෙසු පිටතෙසු නිසො සිකා නිඤ් පහාණානි චතුබ්බිධො ච ගමනිරහාවො වෙදිතඤ්ඤා.

තථාහි, විනයපිටකෙ විසෙසෙන අධිපිලිසිකාං වුත්තා, සුත්තනනාපිටකෙ අධිවිත්තසිකාං, අභිධම්මපිටකෙ අධිපඤ්ඤා සිකාං, විනයපිටකෙ විනිකකමප්පහාණං කිලෙසානං විනිකකම පටිපක්ඛිතනා සිලසං, සුත්තනනාපිටකෙ පරිසුඨානප්පහාණං පරිසුඨානපටිපක්ඛිතනා සමාධිසං, අභිධම්මපිටකෙ අනුසයප්පහාණං අනුසයපටිපක්ඛිතනා පඤ්ඤාය පඨමෙ ච තදබහප්පහාණං කිලෙසානං, ඉතරෙසු විකම්මාණතදබහප්පහාණානි, පඨමෙ දුට්ඨරිත සංකිලෙසසං පහාණං, ඉතරෙසු තණ්හාසංකිලෙසදිගි සංකිලෙසානං.

එකෙකස්මිං චෙත්ථ චතුබ්බිධොපි ධම්මත්ථෙසනාපටිච්චෙධ ගමනිරහාවො වෙදිතඤ්ඤා:—

තථාහි නිසුපි චෙතෙසු ධම්මත්ථෙසනාපටිච්චෙධා සසාදිගි විස මහාසමුද්ඤ්ඤා මඤ්ඤාසිගි දුක්ඛානාලිතා අලඤ්ඤානෙය්‍යපඤ්ඤා ච.

එවමාදිගි නානප්පකාරෙහි පරමවිවිත්තනායෙහි පතිමඤ්ඤා නිසු පිටතෙසු පරමගමනිරෙ අභිධම්මපිටකෙ ධර්මො සමුත්තං චිත්තං චෙතසිකං රූපං නිඤ්ඤානිති චතුබ්බා පරමත්තො වුත්තො අභිධම්මෙත්ථ එකස්මිං සබ්බස්මිං රජිත්තනා පකරණමිදං අභිධම්මත්ථ සබ්බස්මිං නාමානි වොගරිසති.

ඉදං හි පකරණං නවති පරිච්ඡේදෙහි සමත්තං, තෙසු පඨමො පරිච්ඡේදෙ නාච රත්තනනායපණාමානිධෙය්‍යකරණප්පකාරපකරණානිධානප්පයොජනානි දසෙස්මිං යෙසං අභිධම්මත්ථානං සබ්බස්මිං භවෙති ඉදං පකරණං පඨමස්මිං තෙ සමෙධපතො උද්ධුසිත්වා තදනනාරං චිත්තං භූමිජාතිසමුපයොගසබ්බාරකාලමනමග්ග ප්‍රහෙදෙන විහජ්ජ සබ්බස්මිං.

දුතියො චෙතසිකධම්මපරිදිපනතො පඨමං නාච චතුබ්බිධ සමුපයොගලක්ඛණසංඝස්සනවසෙන චෙතසිකලක්ඛණං පඨමස්මිං තදනනාරං අඤ්ඤාසමානඅක්ඛාලසොගනවසෙන නිගි රාසිගි චෙතසිකධම්මෙ උද්ධුසිත්වා තෙසං සොලසාකාරෙහි සමුපයොගං තෙත්තංස්මිධෙන සබ්බස්මිං ච දසෙස්මිං සබ්බස්මිං.

තතියො විත්තචෙතසිකානං වෙදනාදිවිභාගතොනංනං වෙදනාදිහෙදගිත්තනිකාප්පාදිවිභාගතො ච පතිණ්ණකධම්මෙ විහජ්ජා සබ්බස්මිං.

චතුත්තො විවිසබ්බස්මිංගො නාම, තත්ථ පඨමාරෙ මනො

තෙසං සකාති සකාති නිරුතති ච ලාගධිකාය නිරුතති යා ච රචිතා නානපපකාරා අත්ථවණ්ණනායො ච ධරන්ති.

පරමචිචිත්තනාසමනනාගතං සකසමයසමයන්තරගහණවිගා හණසමථං සුචිමලවිපුලපඤ්ඤාවෙය්‍යන්තියජනනං පකරණමිදං නමාහිධානෙන සොගතෙන ආරාධිතෙන අනුරුඛාවරියෙන රචි තන්ති ඉමස්මිඤ්ඤෙව අභිධමමත්ථසඛගහෙ ඕසානෙ ච ගත්ථනාගරෙ සුච දිස්සති, තෙන වුත්තං සඛමමසඛගහෙ:—

‘අනුරුඛාහිධානෙන ථෙරෙන රචිතං ඉදං

පරමත්ථං පකාසෙත්තුං අභිධමමත්ථසඛගහං, ති.

එතෙන අනුරුඛාවරියෙන රචිතාති අඤ්ඤාති ච අභිධමමං උග්ගණ්ණනානමුපත්ථිකාකාති එවරුපාති නාමරුපපරිචේෂදො ච පරමත්ථවිතිච්ඡයො චාති චෙ පකරණාති සංවිජ්ජන්ති, තෙසු ච නචිරෙන සුඛාවබොධො එතපරමොයෙවාති පචේට්ඨතෙඤ්ඤා.

සථාති නාම තක්කසත්ථං උග්ගණ්ණනානං අනාහවේනාවරියෙන සකකතභාසාය රචිතො තක්කසඛගහො කච්චායනබ්‍යා කරණනාමකං ලාගධිකසද්දසත්ථමුග්ගණ්ණනානං බාලාවතාරප්ප කරණං ච එවමෙවං අභිධමමාවබොධමිච්ඡන්තානං අභිධමමත්ථ සඛගහොති ඤාතෙඤ්ඤා.

පකරණමිදං රචිතො අනුරුඛො නාම මහාථෙරො ජම්බුදිපෙ දකඤ්ඤාපථෙ කච්ඡුරන්ති වොහාරුපගෙ රථෙ කාවීරනගරෙ මහා කුලෙ සජාතො සුගතසාසනෙ පඤ්ඤාතො සීලධුතාදිගුණසමප නොති සකලෙපි සත්ථසාසනෙ ච සකකතමාගධාදිනානාසද්ද සත්ථ ච තක්කසත්ථාදිනානාසත්ථනගරෙ ච නානාසමයනා ගරෙ ච පරමකොවිදප්පනො මහාපණ්ඩිතොති ච තඹරඬේවාසං කපෙප්පෙනා *ගත්ථරමනාදිකං සාසනිකකිච්චමකාසීති ච උත්තර මුලනිකාසිකොති ච තස්ස පකරණානුසාරෙන ඤයතෙ තෙන වුත්තං පරමත්ථවිතිච්ඡයො:—

“සෙඨෙ කච්චරෙ රථෙ කාවීරනගරෙ වරෙ,
කුලෙ සජාතහුතෙන බහුසසුතෙන ඤ්ඤාතො.
අනුරුඛෙන ථෙරෙන අනුරුඛසසසිනා,
නඹරඬෙ වසනෙන නගරෙ ගජනාමකෙ.
ත්ථ සබ්බවිසිඨෙන ගජතෙන අනාකුලං,
මහාවිහාරවාසීනං චාවනාමග්ගනිසසිනං.
පරමත්ථං පකාසෙත්තුං පරමත්ථවිතිච්ඡයං,
පකරණං කතං තෙන පරමත්ථවිතිච්ඡයොති.”

* කදාපි ලඞ්කා දිපෙවාහි එකවේව පදන්ති.

වුත්තමෙතං සම්මමසඛගහෙ ව:—

“අනුරුධෙන ථෙරෙන කච්ඡුරචරෙ චරං,
පකරණං කතං තෙන පරමන්විතිච්ඡයං” ඉති.

එසො හි මූලසොමවිහාරෙ වසනොතා අභිධම්මන්වසඛගහං ච නාමරූපපරිච්ඡේදං ච රජිතවානි තෙසු පකරණෙසු වුත්තනසා නුසාරෙන දිස්සති, එතෙන පන මහාථෙරෙන බොධිසත්තචරිත සංවණ්ණනපුබ්බකං සකතනහාසාය බුඩ්දගුණසංවණ්ණනෙන අනන්තා රජිතෙ සිලොකාසනපතිමඤ්ඤෙ අනුරුධිසතකන්ති වොහාරූපගෙ ගන්තේ සයං උත්තරමූලනිකායිකොති වුත්තො.

තථාපෙසො අසුකස්ස රඤ්ඤො, කාලෙ ජාතොති වා අසුකස්ස රඤ්ඤො, කාලෙ ධම්මවිනසාදිසු කොසලං පට්ඨා එවමාදි පකරණරචනාදිකං සාසනිකතිච්චමකාසීති වා කාලස්ස නිච්ඡ සදස්සනන්තං යථාභූතො කථාමග්ගො න දිස්සති.

තථාපි අනුමානවසෙන ඉතො චිසතාධික වස්සසහස්සතො පුබ්බෙ අනුරුධාචරියෙන අභිධම්මන්වසඛගහො රජිතොති ඤයතො, නං කථං ඤයතො, බුඩ්ධස්ස හගවතො පරිනිඤ්ඤාණතො සත්ත සතාධිකස්ස වස්සසහස්සස්ස උපරි තනියෙ වස්සෙ ලඛිතායං පුළුන්දිපුරෙ පත්තරජ්ජාතිසෙකස්ස මහාපරකඤ්ඤාමබාහුරාජති විසුත්තස්ස සිරිසඤ්ඤාබොධිපරකඤ්ඤාමබාහුතො මහාරාජස්ස කාලෙ තෙන කාරාජිතං ජේතවතවිහාරමජ්ඣාමුන්තො මහාපඤ්ඤෙන සාරන්දිපනි විනසටිකා අභිගුත්තරනිකායචිකථාය සාරන්තමුත්තසානාම ටිකාති එවමාදිති නානාගන්තන්තාති රජිතවතා සාරිපුත්තාන්තෙරෙන ඉමස්ස අභිධම්මන්වසඛගහස්ස සීහලන්වණ්ණනා ච ගදනුගම්ම තස්ස සිසෙස්සන සුමධිලඤ්ඤෙරෙන අභිධම්මන්විහාරිති නාම ටිකා ච රජිතාති තෙසු පකරණෙසු ච සම්මමසඛගහෙ ච දිස්සති, තෙනවුත්තං සම්මමසඛගහො:—

“සාරිපුත්තස්ස ථෙරස්ස අභිධම්මන්වසඛගහො,
ටිකා සිසෙස්සන ථෙරෙන ධිමතා රජිතා සුභා”ති.

එවමාදිනා නසෙන අනුරුධාන්තෙරස්ස උපනතිකාලො ච සාසනිකතිච්චං ච පුරිමොති ච සාරිපුත්තාන්තෙරස්ස කාලො පච්ඡ ථොති ච මහතබ්බො.

එවං අනුමානතො ඉතො චිසතාධික වස්සසහස්සතො පුබ්බෙ අනුරුධාන්තෙරෙන අගොසීති ච අභිධම්මන්වසඛගහං රජිතවානි ච ඤයතො.

එවිට එතුබ්බිධං පරමන්වං අපසකසිරෙන උග්ගන්තාපෙත්ථා
 භූලපුරොත සාසනෙ නිවෙසෙතුකාමෙහි තෙසු තෙසු කාලෙසු
 තෙසු තෙසු රථේසු ලොකෙ පාතුහුතෙහි සෙඨේහි ආචරියෙහි.
 බුද්ධත්තන්තරාදිහි ඉතො පුරිමිකෙහි ච අභිධම්මාචාරපරම
 ඤ්ඤාදිපිකාදිනි නානාපසකාරානි ආභිධම්මිකපසකරණානි රජිතා
 නිති අනෙකෙහි කථාමග්ගෙහි දිස්සති තෙසං කානිචි ඵතරහි
 ධරණි කානිචි න පඤ්ඤායනති.

ඉදං හි අභිධම්මන්තරාදිපසකරණං “කොර්ණෙ
 ලිස්සුරේ” ඉති නාමෙන සාධුකුලසම්භූතෙන රතනත්තයමාමකො
 න සොගතෙනාරාධිතෙන දෙවමිත්තොති ගරුගතිත්තාමධෙ
 යෙන හිකුක්ඛා විජේරාදයපරිවෙණෙ උපපධානාචරියෙන මයා
 ලඛකාසං පච්ඡිමදිසාය කොලඕනගරෙ විජේරාදයපරිවෙණාධිපති
 ස්ස ආචරියස්ස සිරිසුමඛගලාභිධානස්ස සඤ්ඤායකන්තරස්ස ච ආච
 රියස්ස පඤ්ඤාදෙවරකතිත්තස්ස මහාසයස්ස ච සීසෙය්න තෙසමුපදෙ
 සං ච ගහෙත්වා ලඛකාදීපෙ පොරණසීහලකඛරපොඤ්ඤා කතිප
 යෙහි සීහලකඛරපොඤ්ඤෙහි ච සාමමුමෙවෙත්තෙහි ච සීස
 ලන්චණණ්ණාය වෙච අභිධම්මන්තරාදිපිකාමධිකාය ච සංඝ
 ඤ්ඤා ලිපිකාරපමාදෙන ජිතං දෙසං ව්‍යපනෙත්වා යොධිතං.

හොනති වෙත්ථ:—

දෙවිඤ්ඤාසහචනෙ වසනාමරෙහි
 සමුපුජ්ජෙන පරමන්වපකාසකෙන,
 බුඬෙන දෙවගණසමපරිවාරිතෙන
 යො දෙසීතනාමරගණස්සහිධම්මමග්ගො.

සංසුඛසීලදම්මසඤ්ඤාමලඛකතෙන
 නිසෙසසනෙපිටකසාගරපාරගෙන,
 ඤ්ඤාදයනකමතනෙජ්ජබුඬිකෙන
 සන්නානුරුඬිමුත්තාචරියාසගෙන.

තස්මිච ධම්මපවරෙ සමුදිරිතන්තෙ
 සඛගය්න සාධු රජිතොපි ච එසගන්තො,
 කාලන්තරෙන ලිපිකාරපමාදජිත
 දෙයෙ විච්ඡිද්ධ මයෙත්ථ සුසොධකෙන.

ලඛකාය පච්ඡිමදිසාය සුමාපිතස්මිං
 කොලඕනාමනගරෙ නගරුත්තමස්මිං,
 විජේරාදයාබ්‍යපරිවෙණපතිපසිඬි
 කලාණ්ණකිත්තිකරෙන යතිස්සරෙන.

සධාසතීවිරියඤ්ඤාසංයුතෙන
සුත්තාහිධම්මවිනයෙසු විසාරදෙන,
තක්කාදිනෙකසමයණ්ණවපාරගෙන
ථේරුත්තමෙන ච සුමධගලසම්මතෙන.

සමුඛභාරතීපවිණමහාසයෙන
තක්කාගමාදිරතනාකරපාරගෙන.
සදෙදවරකඛිතසමඤ්ඤාසුඛිමහා ච
දිනෙනාපදෙසමවගම්ම සුසොධිතොසං.

චාරිත්තාවිකලාකලඛකතුලිනා සමුඛධම්මොදයං
පඤ්ඤානෙතනාසාධිතෙන මුනිනො ධම්මපසනොන'සං,
කොර්ණෙලිසභිධානිකෙන භවතං භික්ඛාපරානං පරං
අභාසෙව ච දෙවමිත්තයනිනා සංසොධිතො හදදකො.

ඉමස්මිං සොධිතපොඤ්ඤා සෙසු කෙසුචි පණ්ණාසකුලෙඛා
හි පරවර්තනෙතාකාසෙ යොජ්නා පාඨා නෙ තෙසු තෙසු පොඤ්ඤා
කෙසු දිස්සමානා නානාපාඨා චෙව අමෙහි ආනිතවිරුඩ්ධිපාඨා
චාති ඤාතං.

යදි පනිමස්මිං අමනාකං පමාදෙන අසොධිතො පාඨා දිස්සති
සො ච ලොකභව්වරියමපෙක්ඛනෙනහි විඤ්ඤාති ඤාපෙනෙබ්බො.

ඉඤ්ඤා සොධිතමිදමකරණං සොධිතඤ්ඤාසං පකරණ
සං ආරාධිතෙන “කොර්ණෙලිසකුරේ” ඉති නාමෙන සොග
තෙන සාධුනා මුද්‍රාපනථාය පටිගහතිනං.

ලිඛිතමිදමසං දෙවමිත්තෙන ථේරෙන සිරිමතො සකරාජ
නො වස්සගණනාය 1810 වසෙසං සාවණමාසස්ස පුඤ්ඤාසං
පාටිපදෙ බුධවාසෙන ඤාතං.

H. Devamitta.

අභිධම්මක සංකීර්ණය.

පඨමො පරිච්ඡේදො.

න මො න සස භ ග ච නො අ ර හ නො
ස මො ස ඔ ධ සස.

සමොසමුධම්මකුලං සසංකීර්ණයන්තරං
අභිච්ඡේද (1) භාසිස්සං අභිධම්මකසංකීර්ණං.
තස්ස චුන්නාසධම්මකා චතුර්ධා පරමස්තො
විතතං චෙතසිකං රූපං නික්ඛාණමිති සංකප්ථා.

තස්ස විතතං තාච චතුර්ඛිධං (2) කාමාවචරං රූපාවචරං අරූපාවචරං ලොකුත්තරං චෙති.

තස්ස කතමං කාමාවචරං, සොමනස්සසභගතං දිභිගතසම්ප්ප්ලුතතං අසංකාරිකමෙකං, සංකාරිකමෙකං, සොමනස්සසභගතං දිභිගතවිප්ප්ලුතතං අසංකාරිකමෙකං සංකාරිකමෙකං, උපෙක්ඛාසභගතං (3) දිභිගතසම්ප්ලුතතං අසංකාරිකමෙකං සංකාරිකමෙකං, උපෙක්ඛාසභගතං දිභිගතවිප්ප්ලුතතං අසංකාරිකමෙකං සංකාරිකමෙකනි, ඉමානි අද්ධි ලොහසභගතවිතතානි නාම.

දොමනස්සසභගතං පටිස්සම්ප්ලුතතං අසංකාරිකමෙකං සංකාරිකමෙකනි, ඉමානි චෙපි පටිස්සවිතතානි නාම.

උපෙක්ඛාසභගතං විචිකිච්ඡාසම්ප්ලුතතමෙකං, උපෙක්ඛාසභගතං උච්චිච්ඡාසම්ප්ලුතතමෙකනි, ඉමානි චෙපි මොමුගවිතතානි නාම.

ඉච්චේචං සංකප්ථාපි වාදස අකුසලවිතතානි සමන්තානි.

අද්ධා ලොහමුලානි දොසමුලානි ච භිදා
මොක්ඛමුලානි ච චෙති වාදසාකුසලා සිද්ධං.

උපෙක්ඛාසගතනං චක්ඛුච්ඤාදානං නථා සොතච්ඤාදානං
සාණච්ඤාදානං ජ්වහාච්ඤාදානං උක්ඛසගතනං කායච්ඤාදානං
උපෙක්ඛාසගතනං සමපට්ඨනං (1) උපෙක්ඛාසගතනං සන්තිරණං (2)
වෙති, ඉමානි සත්තපි අකුසලවිපාකවිත්තානි නාම.

උපෙක්ඛාසගතනං (3) චක්ඛුච්ඤාදානං නථා සොතච්ඤාදානං
සාණච්ඤාදානං ජ්වහාච්ඤාදානං සුඛසගතනං කායච්ඤාදානං
උපෙක්ඛාසගතනං සමපට්ඨනං සොමනස්සගතනං සුන්තිරණං
උපෙක්ඛාසගතනං සන්තිරණං වෙති, ඉමානි අභිපි කුසලවිපාකා
ගෙතුක විත්තානි නාම.

උපෙක්ඛාසගතනං පච්චාරවජ්ජනං නථා මනෝපාරවජ්ජනං
සොමනස්සගතනං ගසිතුප්පාදං (4) වෙති, ඉමානි තීතිපි
අගෙතුකක්ඛිණිවිත්තානි නාම.

ඉදෙවං සක්ඛංසි අභිරස අගෙතුකවිත්තානි සමත්තානි.

සත්තාකුසලපාකානි පුඤ්ඤපාකානි අභිධා
ක්ඛිණිවිත්තානි තීතිපි අභිරස අගෙතුකා.
පාපාගෙතුකවිත්තානි සොමනානිති වුච්චරෙ
එකුනසසි විත්තානි අපේක්ෂනවුත්ති වා.

සොමනස්සගතනං ඤාණසම්පයුත්තං අසංඛාරිකමෙකං ස
සංඛාරිකමෙකං, සොමනස්සගතනං ඤාණවිප්පයුත්තං අසංඛාරික
මෙකං සසංඛාරිකමෙකං, උපෙක්ඛාසගතනං ඤාණසම්පයුත්තං
අසංඛාරිකමෙකං සසංඛාරිකමෙකං, උපෙක්ඛාසගතනං ඤාණවිප්ප
යුත්තං අසංඛාරිකමෙකං සසංඛාරිකමෙකන්ති, ඉමානි අභිපි
කාමාවචරකුසලවිත්තානි නාම.

සොමනස්සගතනං ඤාණසම්පයුත්තං අසංඛාරිකමෙකං සස
ඛාරිකමෙකං, සොමනස්සගතනං ඤාණවිප්පයුත්තං අසංඛාරික
මෙකං සසංඛාරිකමෙකං, උපෙක්ඛාසගතනං ඤාණසම්පයුත්තං අස
ඛාරිකමෙකං සසංඛාරිකමෙකං, උපෙක්ඛාසගතනං ඤාණවිප්ප
යුත්තං අසංඛාරිකමෙකං සසංඛාරිකමෙකන්ති, ඉමානි අභිපි සගෙ
තුකකාමාවචරවිපාකවිත්තානි නාම.

සොමනස්සගතනං ඤාණසම්පයුත්තං අසංඛාරිකමෙකං සස
ඛාරිකමෙකං, සොමනස්සගතනං ඤාණවිප්පයුත්තං අසංඛාරික
මෙකං සසංඛාරිකමෙකං, උපෙක්ඛාසගතනං ඤාණසම්පයුත්තං
අසංඛාරිකමෙකං සසංඛාරිකමෙකං, උපෙක්ඛාසගතනං ඤාණ
විප්පයුත්තං අසංඛාරිකමෙකං සසංඛාරිකමෙකන්ති, ඉමානි
අභිපි සගෙතුකකාමාවචරක්ඛිණිවිත්තානි නාම.

1 සමපට්ඨනවිත්තං. 2 සන්තිරණවිත්තං. 3 උපෙක්ඛාසගතනං
කුසලවිපාකං. 4 ගසිතුප්පාදවිත්තං.

පඨමො පරිච්ඡෙදො.

ඉච්චවං සංඛාරාදි චතුර්විසති සහෙතුකකාමාවචරකුසලවිපාක
ක්‍රියාපිත්තානි සමත්තානි.

ඔද්දනාඤ්ඤාණසංඛාරහෙදෙන චතුර්විසති
සහෙත්තකාමාවචරපුඤ්ඤපාකක්‍රියා මතා.

කාමෙ හෙවිස පාකානි පුඤ්ඤපුඤ්ඤානි වීසති
ආකාදයා ක්‍රියා වෙති චතුපඤ්ඤාස සංඛාරා.

විතසකවිචාරපිතිසුබ්බෙකග්ගතාසතිතං පඨමජ්ඣාන (1) කුසල
පිත්තං, පිචාරපිතිසුබ්බෙකග්ගතාසතිතං දුතියජ්ඣානකුසලපිත්තං,
පිතිසුබ්බෙකග්ගතාසතිතං තතියජ්ඣානකුසලපිත්තං, සුබ්බෙකග්ග
තාසතිතං චතුස්ථජ්ඣානකුසලපිත්තං, උපෙකෙකිකග්ගතාසතිතං
පචමජ්ඣානකුසලපිත්තං වෙති, ඉමානි පචපි රූපාවචරකුසල
පිත්තානි නාම.

විතසකවිචාරපිතිසුබ්බෙකග්ගතාසතිතං පඨමජ්ඣානවිපාක
පිත්තං, විචාරපිතිසුබ්බෙකග්ගතාසතිතං දුතියජ්ඣානවිපාකපිත්තං,
පිතිසුබ්බෙකග්ගතාසතිතං තතියජ්ඣානවිපාකපිත්තං, සුබ්බෙකග්ග
තාසතිතං චතුස්ථජ්ඣානවිපාකපිත්තං, උපෙකෙකිකග්ගතාසතිතං පච
මජ්ඣානවිපාකපිත්තං වෙති, ඉමානි පචපි රූපාවචරවිපාක
පිත්තානි නාම.

විතසකවිචාරපිතිසුබ්බෙකග්ගතාසතිතං පඨමජ්ඣානක්‍රියාපි
ත්තං, විචාරපිතිසුබ්බෙකග්ගතාසතිතං දුතියජ්ඣානක්‍රියාපිත්තං පිති
සුබ්බෙකග්ගතාසතිතං තතියජ්ඣානක්‍රියාපිත්තං සුබ්බෙකග්ගතාසතිතං
චතුස්ථජ්ඣානක්‍රියාපිත්තං, උපෙකෙකිකග්ගතාසතිතං පචමජ්ඣාන
ක්‍රියාපිත්තං වෙති, ඉමානි පචපි රූපාවචරක්‍රියාපිත්තානි නාම.

ඉච්චවං සංඛාරාදි පණණරස රූපාවචරකුසලවිපාකක්‍රියාපි
ත්තානි සමත්තානි.

පචධං ඤානහෙදෙන රූපාවචරමානසං

පුඤ්ඤපාකක්‍රියාහෙදා නං පචදසධා භවෙ.

ආකාසානමාසතනකුසලපිත්තං, විඤ්ඤාණමාසතනකුසලපි
ත්තං, ආකිම්ඤ්ඤාසතනකුසලපිත්තං, නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤාසන
නකුසලපිත්තං වෙති, ඉමානි චිත්තාර්ථපි අරූපාවචරකුසලපිත්තා
නි නාම.

ආකාසානමාසතනවිපාකපිත්තං, විඤ්ඤාණමාසතනවිපාක
පිත්තං, ආකිම්ඤ්ඤාසතනවිපාකපිත්තං, නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤාස
තනවිපාකපිත්තං වෙති, ඉමානි චිත්තාර්ථපි අරූපාවචරවිපාක
පිත්තානි නාම.

අභිධම්මස්සධග්ගෙ

අකාසානවායනනත්‍රියාපිත්තං, විඤ්ඤාණවායනනත්‍රියාපිත්තං,
අකිංචඤ්ඤායනනත්‍රියාපිත්තං, නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායනනත්‍රියා
පිත්තං වෙති, ඉමානි චත්තාරිපි අරුපාවචරත්‍රියාපිත්තානි නාම.

ඉවෙවං සබ්බථාපි වාදස අරුපාවචරක්‍රියලවිපාකත්‍රියාපිත්තා
නි සමත්තානි.

අලම්භප්පහෙදෙන චතුරාරිප්පමානසං
පුඤ්ඤපාකත්‍රියාහෙද පුන වාදසධා සිතං.

සොනාපනතිමග්ගපිත්තං, සකදගාමිමග්ගපිත්තං, අනාගාමිම
ග්ගපිත්තං, අරහත්තමග්ගපිත්තං වෙති, ඉමානි චත්තාරිපි ලොකු
ත්තරක්‍රියලපිත්තානි නාම.

සොනාපනතිඵලපිත්තං, සකදගාමිඵලපිත්තං, අනාගාමිඵල
පිත්තං, අරහත්තඵලපිත්තං වෙති, ඉමානි චත්තාරිපි ලොකුත්තර
විපාකපිත්තානි නාම.

ඉවෙවං සබ්බථාපි අභි ලොකුත්තරක්‍රියලවිපාකපිත්තානි
සමත්තානි.

චතුමග්ගප්පහෙදෙන චතුරාරි කුසලං තථා
පාකං නස්ස ඵලත්තානි (1) අභිධානුත්තරං මතං
වාදසාකුසලානෙවං කුසලානෙකච්ඡති
ජත්තිංසෙව විපාකානි ත්‍රියාපිත්තානි විසති.
චතුපඤ්ඤාසධා කාමෙ රූපෙ පණ්ණරසීරසෙ
පිත්තානි වදසාරුප්ප අභිධානුත්තරෙ තථා.
ඉථමෙකුනනවුතිප්පහෙදං පන මානසං
ඵකවිස සහං වාච විභජන්ති විචක්ඛණා.

කථමෙකුනනවුතිවිධං පිත්තං ඵකවිසසහං ගොති, විතස්සා
විචාරපිතිසුබ්බෙකග්ගතාසතිතං පඨමජ්ඣානසොනාපනතිමග්ගපි
ත්තං, විචාරපිතිසුබ්බෙකග්ගතාසතිතං දුතිස්සජ්ඣානසොනාපනති
මග්ගපිත්තං, පිතිසුබ්බෙකග්ගතාසතිතං තතිස්සජ්ඣානසොනාපනති
මග්ගපිත්තං, සුබ්බෙකග්ගතාසතිතං චතුස්සජ්ඣානසොනාපනති
මග්ගපිත්තං, උපෙකෙකග්ගතාසතිතං පථමජ්ඣානසොනාපනති
මග්ගපිත්තං වෙති, ඉමානි පථපි සොනාපනතිමග්ගපිත්තානි නාම.

තථා සකදගාමිමග්ග අනාගාමිමග්ග අරහත්තමග්ග පිත්තානි
වෙති (2) සමවිසතිමග්ගපිත්තානි, තථා ඵලපිත්තානි වෙති, සච්ඡි
චත්තාරිස ලොකුත්තරපිත්තානි භවන්ති.

1 පාකත්තානි. 2 සකදගාමිඅනාගාමිඅරහත්තමග්ගපිත්තං වෙති.

ඤානසංකප්පොග්ගොදෙන කතොකෙකනතු පඨමා
 චූළිචතානුගතරං චිත්තං චිත්තාලිසවිධනති ච.

සථං ච රූපාවචරං ගග්ගනානුගතරං නථං
 පඨමාදිඤානග්ගොදො ආරූපපථාපි පඨමො.

එකාදසවිධං තස්මා පඨමාදිකමිරිතං
 ඤානමෙකෙකමනෙනතු තෙවීසතිවිධං භවෙ.

සත්තනි-සවිධං පුඤ්ඤං චිපඤ්ඤාසවිධං නථං
 පාකමිච්චානු චිත්තානි එකවීසසනං බුධා නි.

ඉති අභිධම්මස්සඛග්ගෙ චිත්තසඛග්ගවිභාගො නාම
 පඨමො පරිච්ඡේදො.

එකුප්පාදතිරොධා ච එකාලමිනවජ්ජිකා
 චෙතොයුග්ගා චිපඤ්ඤාස ධම්මා චෙතසිකා මනා.

කථං, එසො චෙදනා සඤ්ඤා චෙතනා එකග්ගා ජීවිත-
 ඤ්ඤං මනසිකාගේ වානි සත්තිමෙ චෙතසිකා සබ්බචිත්තසාධා-
 රණා නාම.

චිත්තකො විචාරෙ අභිමොකො විරියං පිති ජයො වානි ජ-
 ඉමෙ චෙතසිකා පකිණ්ණකා නාම. එවමෙනෙ තෙරස චෙතසිකා
 අඤ්ඤාසමානානි වෙදිතඤා.

මොහො අභිරිකං අනොතතපං උඨවං ලොහො දිභි මානො-
 දොසො ඉසො මච්ඡරියං කුකකුචං චිතං මිඨං විජිඨිච්ඡා වානි
 චුද්දසිමෙ චෙතසිකා අකුසලා නාම.

සඬා සති තිරි මතතපං අලොහො අදොසො තත්ත්ව මජ්ඣි-
 මානා කායපස්සථි චිත්තපස්සථි කායලහුතා චිත්තලහුතා කාය-
 මුද්දතා චිත්තමුද්දතා කායකමමඤ්ඤාතා චිත්තකමමඤ්ඤාතා කාය-
 පාඤ්ඤාතා චිත්තපාඤ්ඤාතා කායඤ්ඤාතා චිත්තඤ්ඤාතා වානි
 එකුතවිසතිමෙ චෙතසිකා සොභනසාධාරණා නාම.

සමමාවාචා සමමකමමනො සමමාආජීවො වානි නිසො ටි-
 රතිසො නාම.

කරුණාමුදිතා පන අප්පමඤ්ඤා නාමානි සබ්බාපි පඤ්ඤා-
 ඤ්ඤෙන සඬං පඨවිසතිමෙ චෙතසිකා සොභනානි වෙදිතඤා.

එතථාවතා ච:—

තෙරභඤ්ඤාසමානා ච චුද්දසාකුසලා නථං
 සොභනා පඨවිසානි චිපඤ්ඤාස පවුච්චරො.

තෙසං විතතාවිසුත්තානං යථායොගමිතො පරං
 විතතුප්පාදෙසු පච්චෙකං සමපයොගො පවුට්ඨිති.
 සත්ත සබ්බස්ස සුජජ්ජති යථායොගං පකිණ්ණකා
 වුද්දසාකුසලෙසෙව සොහනෙසෙව සොහනා.

කථං, සබ්බවිතතසාධාරණා තාව සත්ත (1) චේතසිකා සබ්බෙසු
 (2) ඵ්ඤ්ඤානවුත්ති විතතුප්පාදෙසු ලබ්භන්ති, පකිණ්ණකෙසු පන වි
 තකෙකා තාව විපච්චිකාකුසලවජ්ජනකාමාවචරවිනේතෙසු චෙව එකා
 දසස්ස පඨමජ්ඣානවිනේතෙසු චෙති පච්චෙකාකුසලවිනේතෙසු උප්පජ්ජති,
 විචාරෙහ පන තෙසු චෙව එකාදසස්ස දුතිස්සජ්ඣානවිනේතෙසු චෙති ඡ
 සසිච්චිතෙසු ඡයති, අබ්බොධෙකා විපච්චිකාකුසලවිජිකිච්ඡාවජ්ජන
 විනේතෙසු, විරියං පච්චාරවජ්ජනවිපච්චිකාකුසල සමපට්ඨිතසත්ත
 රණවජ්ජනවිනේතෙසු, පිණ්දෙමනස්සුපෙකාසීභගනකාසවිකාකුසල
 චතුස්සජ්ඣානවජ්ජනවිනේතෙසු, ඡයෙ අනෙකුකමොවුගවජ්ජනවි
 නේතෙසු ලබ්භති.

තෙ පන විතතුප්පාද යථාකාමං:—

ඡසසි පච්චෙකාකුසල එකාදස ච සොලස
 සත්තති විසති චෙව පකිණ්ණකවිවජ්ජනා.
 පච්චෙකාකුසල ඡසසිභිසත්තති නිසත්තති
 එකපච්චෙකාකුසල චෙකුතසත්තති සපකිණ්ණකා.

අකුසලෙසු පන මොගො අභිරිකං අනොත්තප්පං උච්චං චෙති
 චන්තාරෙමෙ චේතසිකා සබ්බාකුසලසාධාරණා තාම සබ්බෙසුපි වාද
 සාකුසලෙසු ලබ්භන්ති, ලොභො අභිසු ලොභසගගනවිනේතෙසෙව
 ලබ්භති, දිඨි චතුසු දිඨිගතසමපයුතෙසු, මානො චතුසු දිඨිගත
 විප්පයුතෙසු, දෙසො ඉස්සා චෙත්ථරියං කුසාකුච්චං වාති විසු පටිඝ
 විනේතෙසු, විනං මිඛං පච්චෙසු සසංඛාරිකවිනේතෙසු, විජිකිච්ඡා විජි
 කිච්ඡාසගගන විනේතෙසෙව ලබ්භන්ති.

සබ්බාපුඤ්ඤෙසු චන්තාරෙ ලොභමුලෙ තයො කතා
 දෙසමුලෙසු චන්තාරෙ සසංඛාරෙ වසං තථා.
 විජිකිච්ඡා විජිකිච්ඡාවිනේතෙසු වාති චතුද්දස
 වාදසාකුසලෙසෙව සමපයුජ්ජන්ති පච්චා.

සොහනෙසු පන සොහනසාධාරණා තාව එකුතවිසති චේත
 සිකා සබ්බෙසුපි එකුතසසි සොහන විනේතෙසු සංවිජ්ජන්ති, විරති
 යො පන තිස්සොපි ලොකුතතරවිනේතෙසු සබ්බොපි නිසතා එක
 තොව ලබ්භන්ති, ලොකිසෙසු පන කාමාවචරකුසලෙසෙව කද්දි

සංඝිකානු විසුංවිසුං, අපපමඤ්ඤයො පන වාදසසු පචමජ්ඣාන
වජ්ජනමහගගනවිතොතසු වෙව කාමාවචරකුසලෙසු ච සහෙතුක
කාමාවචරත්‍රියාවිතොතසු වෙති අභිවිසතිවිතොතසෙව කදපි නානා
හුත්වා ජයනති, උපෙක්ඛාසහගතෙසු පනෙත් කරුණාමුදිතා නස
නතිති කෙවි වදනති, පඤ්ඤා පන වාදසසු ඤාණසම්පයුත්තකාමාව
චරවිතොතසු වෙව සබ්බෙසු පචතිංසමහගගනලොකුත්තරවිතොතසු
චාති සත්ථාවතනාසීසවිතොතසු සම්පයොගං ගවේනති.

එකුත්තිසති ධම්මා ජයනොකුත්තිසසීසු
තයො සොලසවිතොතසු අභිවිසතිසං වයං.
පඤ්ඤා පකාසිතා සත්ථාවතනාසීසවිධෙසුපි
සම්පයුත්තා චතුර්ධෙවං සොහනෙයෙව සොහනා.
ඉස්සාමචෙත්තරකුකුල්වා විරතී කරුණාදයො
නානා කදපි මානො ච භීතමිධං තථා සහ.
යථාචුත්තානුසාරෙන සෙසා නියත යොගිනො
සඛගහං ච පවක්ඛාමි තෙසං දුති යථාරහං.
ජන්තිංසානුත්තරෙ ධම්මා පචතිංස මහගගනෙ
අභිතිංසාපි ලක්ඛනති කාමාවචරසොහනෙ.
සත්ථාවිසතාපුඤ්ඤමති වාදසාහෙතුකෙති ච
යථාසමුත්තවයොගෙන පචධා තත් සඛගහො.

කථං, ලොකුත්තරෙසු තාව අභිසු පඨමජ්ඣානිකවිතොතසු
අඤ්ඤාසමානා තෙරස චෙතසිකා අපපමඤ්ඤවජ්ජනා තෙවිසතිසො
හනචෙතසිකා චාති ජන්තිංස ධම්මා සඛගහං ගවේනති, තථා දුති
සජ්ඣානිකවිතොතසු විතකකචජ්ජා, තතිසජ්ඣානිකවිතොතසු විත
කකචිචාරචජ්ජා, චතුර්ධෙවජ්ඣානිකවිතොතසු විතකකචිචාරපිතිචජ්ජා,
පචමජ්ඣානිකවිතොතසු උපෙක්ඛාසහගතා තෙ එව සඛගහනනතිති
සබ්බාපි අභිසු ලොකුත්තරවිතොතසු පචකජ්ඣානවසෙන පචධා ච
සඛගහො හොතිති.

ජන්තිංස පචතිංසාථ චතුත්තිංස යථාකකමං
තෙත්තිංසවයමිචෙවං පචධානුත්තරෙ සීතා.

මහගගනෙසු පන තීසු පඨමජ්ඣානිකවිතොතසු තාව අඤ්ඤාස
මානා තෙරස චෙතසිකා විරතිත්තසවජ්ජනා මාවිසති සොහනචෙත
සිකා චාති පචතිංස ධම්මා සඛගහං ගවේනති, කරුණාමුදිතා පනෙත්
පචෙකචෙව යොජෙතඤ්ඤා, තථා දුතිසජ්ඣානිකවිතොතසු විතකක
චජ්ජා, තතිසජ්ඣානිකවිතොතසු විතකකචිචාරචජ්ජා, චතුර්ධෙවජ්ඣා
නිකවිතොතසු විතකකචිචාරපිතිචජ්ජා, පචමජ්ඣානිකවිතොතසු පන

පණ්ණරසසු අප්පමඤ්ඤ, ච න ලක්ඛනානීති සඤ්ඤාපි සත්තවිසතිම
හග්ගතවිතොනසු පච්ඤාකානවසෙන පච්ඤාපි සංඛ්‍යානො හොතිති.

පච්චිංස චතුර්තීංස තෙතර්තීංස ච යථාකාමං.

චතර්තීංස චෙව තිංසෙනි පච්ඤාපි මහග්ගතො.

කාමාවචරසොභනෙසු පන කුසලෙසු තාව පඨමවයෙ අඤ්ඤ
සමානා තෙරස චෙතසිකා පච්චිසති සොභනචෙතසිකා චාති අඨ
තංස ධම්මාසංඛ්‍යානං ගවුන්ති, අප්පමඤ්ඤ, විරතියො පනෙත් පච්ඤා
පිප්පච්චකමෙව යොජෙතඤ්ඤා තථා දුතියවයෙ ඤ්ඤාචර්ජනා, තතිය
වයෙ ඤ්ඤාසමප්පන්නා පිතිවර්ජනා, චතුර්තීයෙ ඤ්ඤාපිතිවර්ජනා
තෙ එව සංඛ්‍යානනි, ක්‍රියාවිතොනසුපි විරතිවර්ජනා තථෙව චතු
සුපි දුකෙසු චතුර්තීංස සංඛ්‍යානං ගවුන්ති, තථා විද්‍යාකෙසු ච අප්පම
ඤ්ඤ, විරතිවර්ජනා තෙ එව සංඛ්‍යානනිති සඤ්ඤාපි චතුර්තීයකාමා
චචරසොභනවිතොනසු දුකවසෙන වාදසංඛ්‍යාපි සංඛ්‍යානො හොතිති.

අභිධම්මාසංඛ්‍යානං ජතර්තීංසකං සුභං

පච්චිංස චතුර්තීංසවයං තෙතර්තීංසකං ක්‍රියෙ.

තෙතර්තීංස පාකෙ චතර්තීංස වයෙකතර්තීංසකං හවෙ

සග්ගකාමාවචර පුඤ්ඤ පාකක්‍රියාමනෙ.

න විරුද්ධතොත්ථ විරති. ක්‍රියාසු ච මහග්ගතො

අනුත්තරෙ අප්පමඤ්ඤ, කාමපාකෙ වයං තථා

අනුත්තරෙ කාමධම්මා අප්පමඤ්ඤ, ච මජ්ඣිමෙ

විරති ඤ්ඤාපිති ච පරිතොනසු විසෙසකා.

අකුසලෙසු පන ලොභමුලෙසු තාව පඨමෙ අසංඛාරිකෙ
අඤ්ඤාසමානා තෙරස චෙතසිකා අකුසලසාධාරණා චතතාරෙ වාති
සත්තරස ලොභදිගිහි සංඛිං එකුනවිසති ධම්මා සංඛ්‍යානං ගවුන්ති,
තථෙව දුතියෙ අසංඛාරිකෙ ලොභමානෙන, තතියෙ තථෙව පිති
වර්ජනා ලොභදිගිහි අභාරස, චතුර්තීයෙ තථෙව ලොභමානෙන, පච්ඤ
මෙ පන පටිඝසමප්පන්නෙ අසංඛාරිකෙ දෙසො ඉස්සා ජච්ඡරියං
කුසලාච්චමාති චතුර්තීයකං පිතිවර්ජනා තෙ එව විසති ධම්මා සංඛ්‍යා
නනි, ඉස්සාච්චෙත්ථකුසලාච්චමාති පනෙත් පච්චකමෙව යොජෙ
තඤ්ඤා, සසංඛාරිකපච්ඤාපි තථෙව විනම්බෙන විසෙසෙත්ථා
යොජෙතඤ්ඤා, ජන්දපිතිවර්ජනා පන අඤ්ඤාසමානා එකාදස අකුසල
සාධාරණා චතතාරෙ වාති පණ්ණරස ධම්මා උච්චවසග්ගතො සමා
පුරුන්ති, විවිධවිජාසග්ගතවිතොන ච අධිමොක්ඛවිරහිනා විවිධවිජා
සහිනා තථෙව පණ්ණරස ධම්මා සමුපලක්ඛනානීති, සඤ්ඤාපි වාදසා
කුසලවිතොනසු පච්චකං යොජෙතඤ්ඤාපි ගණනවසෙන
සත්තංඛ්‍යාපි සංඛ්‍යානනි හවන්ති.

එකුනවිසඨාරස විසෙකවිස විසති
 වෙවිස පණ්ණරසෙති සත්තධාතුසලෙ සිතා.
 සාධාරණා ච චිත්තාරො සමානා ච දසාපරෙ
 චිද්දසෙනෙ පවුච්චන්ති සබ්බාකුසලයොස්සිතො.

අභෙතුකෙසු පන භසනවිතො නාච ඡන්දවජ්ජනා අඤ්ඤාස
 මානා වාදස ධම්මා සඛගහං ගච්ඡන්ති, තථා පොඤ්ඤානෙ ඡන්දපිති
 චජ්ජනා, සුඛසන්තිරණෙ ඡන්දවිජිසවජ්ජනා මනොධාතුත්තිකාභෙ
 තුකපටිසංඝිසුගලෙ ඡන්දපිතිවිජිසවජ්ජනා, විපච්චිඤ්ඤාණෙ භක්
 ණණකචජ්ජනා තෙසෙව සඛගහනන්ති සබ්බාපි අභාරසසු අභෙ
 තුකෙසු ගණනවසෙන චතුර්ධාච සඛගහො හොතිති.

වාදසේකාදස දස සත්ත වාති චතුර්ධාධො
 අභාරසාභේතුකෙසු චිත්තාප්පාදෙසු සඛගහො.
 අභෙතුකෙසු සබ්බා සත්ත සෙසා යථාරහං
 ඉති විජාරතො වුත්තා තෙනන්තිසවිධසඛගහො.
 ඉත්ථං චිත්තාවිසුත්තානං සමුපයොගං ච සඛගහං
 ඤාත්වා හෙදං යථායොගං විතොන සමමුද්දාසෙති.

ඉති අභිධම්මස්සඛගහෙ චේතසිකසහගවිහානො නාම
 දුතියො පරිවෛෂ්ඨො.

සමුපයුත්තා යථායොගං තෙපඤ්ඤාස සභාවතො
 චිත්තචේතසිකා ධම්මා තෙසං දුති යථාරහං
 වෙදනාභෙතුතො කිච්චවාරුලමිත්තවඤ්ඤාතො
 චිත්තාප්පාදවසෙනෙව සඛගහො නාම තිස්සෙන.

තත්ථ වෙදනාසඛගහෙ නාම තිවිධා වෙදනා සුඛා දුක්ඛා අදුක්ඛා
 මසුඛා වාති, සුඛං දුක්ඛං සොමනස්සං දොමනස්සං උපෙක්ඛාති ච හෙ
 දෙන පන පච්චිකාමොති, තත්ථ සුඛසහගතං කුසලවිපාකං කායවිඤ්ඤා
 ණමෙකමෙව, තථා දුක්ඛසහගතං අකුසලවිපාකං කායවිඤ්ඤාණං,
 සොමනස්සසහගතචිත්තාති පන ලොභමුලාති චිත්තාරි වාදස කාමා
 චචර සොහනාති සුඛසන්තිරණසනාති ච වෙති අභාරස කාමා
 චචරචිත්තාති වෙච පඨමදුතියතනිසචතුර්ඤ්ඤානසඛාතාති
 චතුර්වත්තාලීස මහගහලොකුත්තරචිත්තාති වාති වාසඤ්චිධාති
 ගච්ඡන්ති, දොමනස්සසහගතචිත්තාති පන වෙ පටිස්චිත්තානෙව,
 සෙසාති සබ්බානිපි පච්චිකාමං උපෙක්ඛාසහගතචිත්තානෙව.

සුඛා දුක්ඛමුපෙක්ඛාති තිවිධා තත්ථ වෙදනා
 සොමනස්සං දොමනස්සමිති හෙදෙන පච්චිකා.

සුඛමෙකත්ථ දුක්ඛං ච දොමනස්සං චයෙ සිතං
වාසභිසු සොමනස්සං පච්ඤ්ඤාසකෙනත්ථ.

හෙතුසංඛගතෙ හෙතුයො නාම ලොභො දොසො මොහො අලො
භො අදොසො අමොහො වාචි ඡඛා භවන්ති, නත්ථ පච්චාරවජ්ජන
විපච්චිඤ්ඤාණසම්පට්ඨිඡ්ඡන්ධානි රණ්ණ වොථපනහසනවසෙන අඛා
රස අභ්‍යුත්තරානි නාම, සෙසානි සංඝානිපි එකසන්තති චිත්තා
නි සහෙතුකානෙව, තත්ථාපි චෙ මොච්ඡිභවිත්තානි එකහෙතුකානි,
සෙසානි දසඅකුසලචිත්තානි චෙව ඤාණවිප්පයුත්තානි වාදස කාමා
චචරසොහනානි චෙති වාචිසති දුහෙතුකචිත්තානි, වාදස ඤාණසම්ප
යුත්තකාමාචරසොහනානි චෙව පච්චිංස මහගගනලොකානන්තරි
ත්තානි වාචි සන්තචන්තාසුස නිහෙතුකචිත්තානිති.

ලොභො දොසො ච මොහො ච හෙතු අකුසලා නයො
අලොභාදොසාමොහා ච කුසලාපසාකතා නපා.

අහෙතුකභාරසෙකහෙතුකා චෙ දුට්ඨති (1)
දුහෙතුකා මතා සන්තචන්තාසුස නිහෙතුකා.

කිච්චසංඛගතෙ කිච්චානි නාම පටිසංඝිභවඛගාවජ්ජනදස්සනසව
ණ්ණාසනසායනපුසනසම්පට්ඨිඡ්ඡන්ධානි රණ්ණ වොථපනච්චනද-
ලච්ඡනචුතිවසෙන චුද්දසට්ඨානි භවන්ති, පටිසංඝිභවඛගාවජ්ජනප
ච්චිඤ්ඤාණසාදිවසෙන පන තෙසං දසධා ධානහෙදෙ වෙදිත
බො, තත්ථ චෙ උපෙක්ඛාසගගනසන්තරණාත් චෙව අභි මහාවිප්ප
කානි ච නව රූපාරූපවිපාකාන වාචි එකුනවිසති චිත්තානි පටි
සංඝිභවඛගචුතිකිච්චානි නාම, ආචර්ජනකිච්චානි පන චෙ, තථා ද
ස්ස නසවණ්ණාසනසායනපුසනසම්පට්ඨිඡ්ඡනකිච්චානි ච, තිත් සන්තර
ණ්ණ කිච්චානි, මනොවාරාචර්ජනමෙව පච්චාරෙර වොථපනකිච්චං
සාධෙති, ආචර්ජනවසංචර්ජනාත් කුසලාකුසලඵලක්ඛිණාචිත්තානි පච
පඤ්ඤාස ජවනකිච්චානි, මහාවිපාකානි චෙව සන්තරණ්ණතයං වා
නි එකාදස තදුලභිතකිච්චානි, තෙසු පන චෙ උපෙක්ඛාසගගන
සන්තරණ්ණචිත්තානි පටිසංඝිභවඛගචුතිතදුලභිතසන්තරණ්ණවසෙන
පච්චිකිච්චානි නාම, මහාවිපාකානි අභි පටිසංඝිභවඛගචුතිතදුලභිත
වසෙන චතුකිච්චානි, මහගගන විපාකානි නච පටිසංඝිභවඛගචුතිව
සෙන තිකිච්චානි, සොමනස්සසභගතං සන්තරණ්ණං සන්තරණ්ණතද
ලභිතවසෙන දුකිච්චං, තථා වොථපනං ච වොථපනාචර්ජනව
සෙන, සෙසානි පන සංඝානිපි ජවනමනොධාතුහතිකපච්චිඤ්ඤා
ණානි සථාසමුභවමෙකකිච්චානිති.

පටිසංඝාදයො නාම කිච්චහෙදෙන චුද්දස
දසධා ධානහෙදෙන චිත්තාකුසාදි පකාසතා.

අඨසඨි තථා චෙ ච නවඨී චෙ යථාක්කමං.
එක්ඛිංචිතුපචක්ඛිවථානානි නිග්ගේසෙ.

වාරසංඝගෙ වාරානි නාම චක්ඛුචාරං සොතචාරං ඝාණචාරං ජ්‍යාචාරං කාසචාරං මනෝචාරං වානි ඡබ්බිධානි භවන්ති.

තඤ්ච චක්ඛුචෙව චක්ඛුචාරං තථා සොනාදයො සොතචාරාදිනි මනෝචාරං පන භවංගං (1) පටුච්චිති, තඤ්ච පචචාරාවජ්ජනචක්ඛුචිඤ්ඤාණං සමපට්ඨිත්තං සන්තීරණවොඤ්ඤාපනකාමාවචරජවනතදාලම නවසෙන ජවනනාලිස විත්තානි චක්ඛුචාරෙ යථාරහං උපපජ්ජන්ති, තථා පචචාරාවජ්ජනසොතචිඤ්ඤාණාදිවසෙන සොතචාරාදිසුපි ජවනනාලිසෙව භවන්ති-සබ්බථාපි පචචාරෙ චතුපඤ්ඤාස විත්තානි කාමාවචරානෙවාති වෙදිතඤ්ඤානි.

මනෝචාරෙ පන මනෝචාරාවජ්ජනපචපඤ්ඤාසජවනතදාලමනවසෙන සත්තසංඝිතිත්තානි භවන්ති.

එකුතවිසති පටිසංඝිභවංගචුතිවසෙන වාරවිමුත්තානි තෙසු පන විපච්චිඤ්ඤාණානි චෙව මහගගතලොකුතතරජවනානි වානි-ජන්තිංස යථාරහමෙක්ඛවාරිකවිත්තානි නාම.

මනෝධාතුතතිංසං පන පචචාරිකං, සුඛසන්තීරණවොඤ්ඤාපන කාමාවචරජවනානි ඡවාරිකවිත්තානි, උපෙක්ඛාසගගතසන්තීරණ මහාවිපාකානි ඡවාරිකානි චෙව වාරවිමුත්තානි ච, මහගගතවිපාකානි වාරවිමුත්තානෙවාති.

එක්ඛවාරිකවිත්තානි පචඡවාරිකානි ච
ඡවාරිකවිමුත්තානි විමුත්තානි ච සබ්බථා.
ජන්තිංසති තථා තිණි එකන්තිංස යථාක්කමං.
දසධා නවධා වානි පචධා පරිදිපයෙ.

ආලම්බනසංගගෙ ආලම්බනානි නාම රූපාරම්මණං සංඝරම්මණං ගඤ්ඤාරම්මණං රසාරම්මණං පොඨිඤ්ඤාරම්මණං ධම්මාරම්මණං චෙති-ඡබ්බිධානි භවන්ති.

තඤ්ච රූපචෙව රූපාරම්මණං තථා සංඝදයො සංඝරම්මණාදිනි, ධම්මාරම්මණච පන පසාදසුඤ්චිමරූපවිත්තචෙතසිකති ඛාණපඤ්ඤාතති වසෙන ඡධාසංඝයස්සති (2) තඤ්ච චක්ඛුචාරිකවිත්තානං සබ්බෙසමපි රූපචෙව ආරම්මණං තච පච්චුප්පන්නාමව තථා සොතචාරිකවිත්තාදිනමපි සංඝදයො පච්චුප්පන්නා (3) යෙව, මනෝචාරිකවිත්තානං පන ඡබ්බිධමපි පච්චුප්පන්නමතිතං අනාගතං කාලවිමුත්තච යථාරහමාලම්බනං ගොති.

1 භවංගන්ති. 2 සංඝයස්සති.
3 සංඝදීති තානි ච පච්චුප්පන්නානි.

වාරවිමුක්තානව පන පටිසංඝිතවඩගවුනිසංඛාතානං ඡබ්බි ධම්මිසථාසමුචංසෙභුයෙත භවන්තරෙ ඡචාරගතිනං පච්චුප්පන්ත මතිතං පඤ්ඤන්තිභුතං වා කමමකමමතිමිත්තගතිනිමිත්තසමමතං ආලම්භනං හොති, තෙසු චක්ඛුච්ඤ්ඤාණාදීනි යථාකාමං රූපාදි එකෙකාලම්භනානෙව.

මනොධාතුන්තිකං පන රූපාදිපචාලම්භනං, සෙසානි කාමාවචර විපාකානි භසනවිත්තං වෙති-සඤ්චාරි කාමාවචරාලම්භනානෙව.

අකුසලානි චෙව ඤ්ඤාචිප්පසුන්ත (1) ජවනානි වානි-ලොකුන්ත රච්ඡිතසඤ්චාරම්භනානි, ඤ්ඤාසමුප්පසුන්තකාමාවචරකුසලානි චෙව පචමජ්ඣානසංඛාතමභිඤ්ඤාකුසලං වෙති-අරහන්තමග්ගච්ඡරච්ඡිතසඤ්චාරම්භනානි, ඤ්ඤාසමුප්පසුන්තකාමාවචරත්‍රියා චෙව ත්‍රියාභි ඤ්ඤාචොඤ්චනං වෙති-සඤ්චාරි සඤ්චාරම්භනානි.

ආරුපෙපසු දුනියචතුස්සානි මහගතාලම්භනානි, සෙසානි මහ ගතවිත්තානි පන සඤ්චාරි පඤ්ඤන්තාලම්භනානි, ලොකුන්තර විත්තානි නිඤ්ඤාලම්භනානි.

පචචිස පරිත්තමභි ඡ විත්තානි මහගතෙ
එකචිසති වොහාරෙ අඨ නිඤ්ඤාණගොචරෙ.
විසානුන්තරමුන්තමභි අග්ගමග්ගච්ඡරච්ඡිතෙ
පච සඤ්චාරි ඡචෙවති සත්තධා තත්ථ සංකල්පනො.

චඤ්චසංකල්පන චඤ්චනි නාම චක්ඛුසොතසාණඡ්චිතාකායභද්දය චඤ්ච වානි-ඡබ්බිධානි භවන්ති.

නානි කාමලොකෙ සඤ්චාරි ලභ්භන්ති, රූපලොකෙ පන ඤ්ඤාණාදිත්තයං තත්ථ, අරුපලොකෙ පන සඤ්චාරි න සංවිජ්ජන්ති.

තත්ථ පචචිඤ්ඤාණධාතුයො යථාකාමං එකනෙතන පචප්පසා දචඤ්චනි නිස්සායෙව පවත්තන්ති, පචචාරාචර්ජනසමුප්චිඡ්ජනසංඛාතා පන මනොධාතු ච භද්දයං නිස්සායෙව පවත්තති, තථා අව සෙසා පන මනොවිඤ්ඤාණධාතුසංඛාතා ච සන්තීරණමහාවිපාක පටිඝවයපඨමමග්ගසන්තරූපාවචරවසෙන භද්දයං නිස්සායෙව පවත්තන්ති, අවසෙසාකුසලාකුසලත්‍රියානුන්තරවසෙන පුන නිස්සාය වා අනිස්සාය වා, ආරුප්පවිපාකවසෙන භද්දයං අනිස්සායෙව වානි.

ඡචඤ්චනිසසිතා කාමෙ සත්ත රූපෙ චතුර්බ්බිධා
නිචඤ්චනිසසිතාරුපෙ ධාතෙකා නිසසිතා මනා.
තෙවන්තාදිස නිස්සාය වෙවන්තාදිස ජයරෙ
නිස්සාය ච අනිස්සාය පාකාරුපා අනිසසිතා භි.

භවධ්මපාතො, එතත්තාවතා වුද්දස විවිච්ඡිතනුප්පාදා භවධ්මපාතවල නති පුබ්බොවාතීතමෙකච්ඡිතතක්කණන්ති කත්ථා සත්තාරසච්ඡිතතක්කණන්ති පරිපුරෙන්නී, තතොපරං නිරුප්පිකති ආලම්බනමෙතං අභිමහන්න න්නාම ගොචරං.

යාව තදලම්බනුප්පාදා පන අප්පහොනනාතීතකමාපාථමාගතං ආලම්බනං මහන්නන්නාම, තත්ථ ජවනාවසානෙ භවධ්මපාතොව හොති, තත්ථී තදලම්බනුප්පාදො.

යාව ජවනුප්පාදාපි අප්පහොනනාතීතකමාපාථමාගතං ආලම්බනං පරිත්තන්නාම, තත්ථ ජවනමපි අනුප්පජ්ඣා චන්තික්කිතනු චොත්ථනමෙව පවත්නති, තතොපරං භවධ්මපාතොව.

යාවචොත්ථනනුප්පාදා ච පන අප්පහොනනාතීතකමාපාථමාගතං කිරොධාසන්නං නමාලම්බනං අභිපරිත්තන්නාම, තත්ථ භවධ්මපාතමෙව හොති තත්ථී විවිච්ඡිතනුප්පාදො.

ඉට්ඨෙවං චක්ඛුවාතෙ තථා සොතවාරාදීසු චෙති-සක්කථාපි පච චාරෙ තදලම්බන ජවනචොත්ථනමොසවාරසංඛ්ඛාතං චතුන්නං වාරාතං යථාසක්කමං ආලම්බනභූතා විසයස්ථවන්ති චතුඛා චෙදි තඛ්ඛා.

විවිච්ඡිතනාති සත්තෙව චිත්තනුප්පාදා චතුද්දස චතුපඤ්ඤාස විජාරා පචචාරෙ යථාරහං.

අයමෙත්ථ පචචාරෙ විවිච්ඡිතතස්ථවන්තිතයො.

මතොචාරෙ පන යදි විභූතමාලම්බනං ආපාථමාගච්ඡති තතො භවධ්මපාතමතොචාරාවජ්ජනජවනාවසානෙ තදලම්බනපාකාති පවත්තන්ති, තතොපරං භවධ්මපාතො.

අවිභූතෙ පනාලම්බනෙ ජවනාවසානෙ භවධ්මපාතොව හොති, තත්ථී තදලම්බනුප්පාදො.

විවිච්ඡිතනාති තීණෙව චිත්තනුප්පාදා දසෙරිතා විජාරෙත පනෙත්ථෙකච්ඡිතනාලීස විභාවයො.

අයමෙත්ථ පරිත්තජවනවාරො.

අප්පහොජවනවාරෙ පන විභූතා විභූතභෙදො තත්ථී තථා තද ලම්බනුප්පාදො ච, තත්ථී හි ඤ්ණසම්පයුත්තතාමාවචරජවනාතමස න්නං අඤ්ඤතරසම්ථිං පරික්කමොපවාරානුලොමනොග්‍රහුතාමෙන චතුක්කිතනු භික්කිතනුමෙව වා යථාසක්කමං උප්පජ්ඣා නිරුච්චි තදනන්තරමෙව යථාරහං චතුත්ථං පචමං වා ඡබ්බිසතිමහග්‍ගත ලෙකුත්තරජවනෙසු යථාභිතීභාරවසෙන යං කිචි ජවනං අප්පහො විච්චිමොතරති, තතොපරං අප්පහොවසාවනෙ භවධ්මපාතොව හොති.

තන් (I) සොමනස්සසභගතජවනානන්තරං අප්පණ්ණාපි සොමනස්සසභගතභාව පාටිකඛිඛිඛා, උපෙක්ඛාසභගතජවනානන්තරං උපෙක්ඛාසභගතභාව, තන්තාපි කුසලජවනානන්තරං කුසලජවනමෙව හෙතිමෙව ඵලතතයමප්පෙති, ක්‍රියාජවනානන්තරං ක්‍රියාජවනං අරහතඵලම අප්පෙති.

වතතිංස සුබ්බපුඤ්ඤමා වාදසොපෙක්ඛකා පරං

සුබ්බත්‍රියතො අභි ඡ සමොනති උපෙක්ඛකා.

පුච්ඡන්තානසෙක්ඛානං කාමපුඤ්ඤ නිහෙතුතො

නිහෙතුකාමක්‍රියතො විතරාගානමප්පණ්ණා.

අයමෙත්ථ මත්‍රොවාසෙ විවිචිත්තප්පවත්තිතයො.

සඤ්ඤාපි පනෙත්ථ අනිඛේ ආලම්බනෙ අකුසලවිපාකානොව පච්චිඤ්ඤාණසම්පට්ඨණ්ණසන්තීරණතදුලභිනාති, ඉඪේ කුසලවිපාකාති, අනිඤ්ඤේ පන සොමනස්සසභගතානොව සන්තීරණතදුලභිනාති.

තන්තාපි සොමනස්සසභගතක්‍රියාජවනාවසානෙ සොමනස්සසභගතානොව තදුලභිනාති භවන්ති, උපෙක්ඛාසභගත ක්‍රියාජවනාවසානෙ උපෙක්ඛාසභගතාති, දෙමනස්සසභගතජවනාවසානෙ ච තදුලභිනාති වෙච භවධ්මාති ච උපෙක්ඛාසභගතානොව භවන්ති, තස්මා යදි සොමනස්සපටිසක්ඛිකස්ස දෙමනස්සජවනාවසානෙ තදුලභිනසමුච්ඡාවො නන්ති, තද් යං කිචි පරිචිතපුඤ්ඤං පරිත්තාරමණ්ණ මාරඤ්ඤ උපෙක්ඛාසභගතසන්තීරණං උප්පජ්ජති, තමනන්තරිකා භවධ්මපානොව හොතීති වදන්ති ආචරියා, තථා කාමාවචරජවනාවසානෙ කාමාවචරසත්තානං කාමාවචරධම්මෙසෙව ආලම්බනතුතෙසු තදුලභිනං ඉවජන්ති.

කාමෙ ජවනසත්තාලභිනානං නියමෙ සති

විභූතෙතිමහනෙතොව තදුලභිනමිරිතං.

අයමෙත්ථ තදුලභිනනියමො.

ජවනෙසු ච පරිත්තජවනවිචිතං කාමාවචරජවනාති සත්තඤ්ඤාතදුං ඡක්ඛතදුමෙවවා, ජවන්ති, මඤ්ඤප්පවත්තියං පන මරණකාලාදිසු පච්චාරමෙව, භගවතො පන සමකපාටිභාරියකාලාදිසු ලුහුකප්පවත්තියං වත්තාරි පච්චා පච්චවෙක්ඛනචිත්තාති භවන්ති නිපි වදන්ති, ආදිකමම්භස්ස පන පඨමකප්පනායං මහගතජවනාති අභිඤ්ඤාජවනාති ච සඤ්ඤාපි ඵකචාරමෙව ජවන්ති තතො පරං භවධ්මපානො.

1 තෙසු අභිසු ඤ්ඤාසම්පසුත්තකාමාවචරජවනෙසු.

චන්ත්තාරො පන මග්ගප්පාද ඵකචිත්තකම්මිකා තතො පරං චෙ තිණි ඵලචිත්තානි යථාරහං උප්පජ්ජන්ති තතො පරං භවදග්ග පාතො, නිරෝධසමාපත්තිකාලෙ චිකිත්තානු චතුස්ථාරුප්පජ්ජනං ජවති තතො පරං නිරෝධං පුසති, උභ්නකාලෙ ච අනාගාමිඵලං චා අරහත්තඵලං චා යථාරහමෙක්ඛාරං උප්පජ්ජන්ති නිරුද්ධෙ භවදග්ග පාතො හොති.

සබ්බස්ථාපි සමාපත්තිවිවිධං පන භවදග්ගසොතෙ විශ්ව විවිතිය මොග්ගච්ඡිති කතො ඛණ්ඩිපි ලක්ඛනීති.

සත්තකම්මානං පරිත්තානි මග්ගාභිඤ්ඤා සකිං මනා අවසෙසානි ලක්ඛනානි ජවතානි ඛණ්ඩිපි.

අයමෙත්ථ ජවනනියමො.

දුග්ගෙකානමග්ගෙකානම පනෙත්ථ ත්‍රියුප්පතානි චෙව අප්ප ණාජවතානි ච න ලක්ඛනානි තථා ඤ්ඤාසම්පසුත්තවිපාකානි ච සුගතිසං, දුග්ගතිසං පන ඤ්ඤාවිප්පසුත්තානි ච මහාවිපාකානි න ලක්ඛනානි, තිග්ගෙකසු ච බිණ්ණසවානං කුසලාකුසලජවතානි න ලක්ඛනානි, තථා පුථුජ්ජනානං (1) ත්‍රියා ජවතානි, දිග්ගිතසම්ප සුත්තවිවිධිච්ඡාජවතානි ච සෙක්ඛානං, අනාගාමිපුග්ගලානං පන පටිඤ්ජවතානි ච න ලක්ඛනානි, ලොකුත්තරජවතානි ච යථාසකම ඊයානමෙව (2) සමුප්පජ්ජන්ති.

අසෙක්ඛානං චතුචන්තාලීස සෙක්ඛානමුද්දිසෙ ජ්ජපඤ්ඤා සාවසෙසානං චතුපඤ්ඤාසසම්මතවා.

අයමෙත්ථ පුග්ගලභෙදො.

කාමාවචරභූමියං පනෙතානි සබ්බානිපි විවිචිත්තානි යථාරහමු පලක්ඛනානි, රූපාවචරභූමියං පටිඤ්ජවනතද්දලඛනවජ්ජිතානි, අ රූපාවචරභූමියං පඨමමග්ගරූපාවචරහසනගෙහිමාරුප්පවජ්ජිතානි ච ලක්ඛනානි, සබ්බස්ථාපි ච තං තං පසාදර්ශිතානං තං තං වාරිකවිචි චිත්තානි න ලබ්භනෙතං, අසඤ්ඤාසත්තානං පන සබ්බස්ථාපි චිත්තා ප්පවන්ති නත්ථෙව.

අසීති විචිචිත්තානි කාමෙ රූපෙ යථාරහං

චතුසභිකථාරුප්පෙ චෙවන්තාලීස ලක්ඛනෙ.

අයමෙත්ථ භූමිවිභාගො.

ඉච්චෙවං ඡ්චාරිකචිත්තප්පවන්ති යථාසම්මතං භවදග්ගන්තාරිකා සාවතාසුකමබ්බොවජ්ජනා පවත්නතීති.

ඉති අභිධම්මජ්ඣිමනිකායෙ විවිසධග්ගභාගො නාම

චතුස්ථො පරිච්ඡෙදො.

විවිධිත්තවසෙනෙවං පවතති සමුදිරිතො
පවතති සමගතො නාම සංකීයං දුති වුවති.

වතසො භූමියො චතුබ්බිධා පටිසංකී චත්තාරි කමොති
චතුබ්බි චරණප්පතති වෙති-විවිධිත්තවසෙනෙවං චත්තාරි චතුසකාති
වෙදිතබ්බාති

තඤ්ඤා අපායභූමි කාමසුගතිභූමි රූපාවචරභූමි ආරූපභූමි
වාති-වතසො භූමියො නාම.

තාසු නිරයො තිරච්ඡානගොති පෙනති විසයො අසුරකායො
වෙති-අපායභූමි චතුබ්බිධා ගොති, මහසංඝා වාතුමග්ගාදිකා තා
වතිංසා යාමා තුසිතා නිමොතරති පරනිමිතවසවතති වෙති. කාම
සුගතිභූමි සත්ථිධා ගොති, සා පනායමෙකාදසථිධාපි කාමාවචර
භූමිවෙව සංකීයං ගජිති.

බ්‍රහ්මපාරිසර්ථා බ්‍රහ්මපුරොගිතා මහාබ්‍රහ්මා වෙති-පටිමජ්ඣා
නභූමි, පරිත්තාහා අප්පමාණහා අහසසරා වෙති-දුර්ගජ්ඣානභූමි,
පරිත්තපුහා අප්පමාණපුහා සුභකිණ්ණා(1) වෙති-තනියජ්ඣානභූමි
වෙග්ගාදා අසංකෘතසත්තා සුඛාවාසා වෙති- චතුර්ථානභූමිති
රූපාවචරභූමි සොලසථිධා ගොති.

අවිහා අතප්පා සුදසංසා සුදසංසි අකතිථා වෙති- සුඛාචාසභූමි
පච්චිධා ගොති.

ආකාසානවායනභූමි විඤ්ඤානවායනභූමි ආකිචඤ්ඤා
සත්තභූමි නෙවසංකෘතාසංකෘතසත්තභූමි වාති ආරූපභූමි ච
තුබ්බිධා ගොති.

පුච්ඡන්තා න ලක්ඛනති සුඛාවාසෙසු සංකීයං
සොතාපන්නා ච සංකදගාමිනො වාපි සුගග්ලා.

අරියා නොලක්ඛනති අසංකෘතපායභූමිසු
සෙසථිධානෙසු ලක්ඛනති අරියානරියාපි ච.

ඉදමෙඤ්ඤා භූමිචතුක්කං.

අපායපටිසංකී කාමසුගතිපටිසංකී රූපාවචරපටිසංකී ආරූප
පටිසංකී වෙති-චතුබ්බිධා ගොති පටිසංකී නාම.

තඤ්ඤා අකුසලවිපාකොපෙක්ඛාසගතසත්තීරණං අපායභූමි-
ඔක්කනතික්කණෙ පටිසංකී හුච්චා තතො පරං භවබ්බං පරියොසා
නෙ වචනං ච හුච්චා වොච්ඡන්ති අසමෙකාවාපායපටිසංකී නාම.

කුසලවිපාකොපෙක්ඛාසගතසත්තීරණං පන කාමසුගතියං
මහසංඝාතං ජ්ඣෙක්ඛාදි ජීනසත්තාතං වෙව භූමමතිස්සිතානච විති.

1 සුභකිණ්ණා.

පාඨිකාසුරානව පටිසංකප්පවිච්ඡේදන පටිත්තනි, මහාවිපාකානි පනභි සක්ඛජාපි කාමසුගතිං පටිසංකප්පවිච්ඡේදන පටිත්තනි, ඉමානි නව කාමසුගති පටිසංකප්පො නාම, සාපතායා දසවිධාපි කාමාවචර පටිසංකප්පවිච්ඡේදන සංගතං ගවුජති.

තෙසු චතුර්නාං අපායානං මනුස්සානං විනිපාඨිකාසුරානව ආයුප්පමාණගණනාය නියමො නපී, වාතූමමාරාජිකානං පන දෙවෘතං දික්ඛානි පච්චස්සත්තානි ආයුප්පමාණං, මනුස්සගණනාය නවුච්චස්සත්තසංගණනාය පමාණං හොති තතොචතුගුණං නාචතිංසානං තතො චතුගුණං යාමානං තතො චතුගුණං තුසිතානං තතො චතුගුණං නිමමාණරතීනං තතො චතුගුණං පරනිමිත චසවනතීනං දෙවෘතං ආයුප්පමාණං.

නවසතචෙකවිසවස්සානං කොට්ඨයා තථා
උස්සසතසගස්සානි සභි ව චසවනතිසු.

පඨමඤ්ඤානවිපාකං පඨමඤ්ඤානභූමියං පටිසංකප්පවිච්ඡේදන පටිත්තනි, තථා දුතියඤ්ඤානවිපාකං තුතියඤ්ඤානවිපාකච්ඡේදන පටිත්තනි, තථා තුතියඤ්ඤානභූමියං චතුස්ඤ්ඤානවිපාකං තුතියඤ්ඤානභූමියං, පච්චමඤ්ඤානවිපාකං ච චතුස්ඤ්ඤානභූමියං, අසංකප්පත්තානං පන රූපමෙව පටිසංකප්පො හොති තථා තතො පරං පටිත්තනිං චට්ඨකාලෙ ච රූපමෙව පටිත්තනිං නිරුඤ්ඤති, ඉමානි ඡ රූපාවචර පටිසංකප්පො නාම.

තෙසු බ්‍රහ්මපාරිසර්ජනං දෙවතං කප්පස්ස තතියො භාගො ආයුප්පමාණං, බ්‍රහ්මපුරොභිතානං උපසඨිකප්පො, මහාබ්‍රහ්මානං එකො කප්පො, පරිත්තාභානං චෙ කප්පාති, අප්පමාණාභානං ච තතාරි කප්පාති, ආගස්සරානං අභි කප්පාති, පරිත්තසුභානං සොලස කප්පාති, අප්පමාණසුභානං චතතිංස කප්පාති, සුභකිණ්ඨානං චතුසභි කප්පාති චෙතස්සලානං අසංකප්පත්තානං ච කප්පසතානි, අවිභානං කප්පසගස්සානි, අතප්පානං චෙ කප්පසගස්සානි, සුදස්සානං චතතාරි කප්පසගස්සානි, සුදස්සි නං අභි කප්පසගස්සානි, අකතිඨානං සොලසකප්පසගස්සානි ආයුප්පමාණං.

පඨමාරූපාදිවිපාකානි පඨමාරූපාදිභූමිසු සථානකම් පටිසංකප්පවිච්ඡේදන පටිත්තනි.

ඉමා චතස්සො ආරූපපටිසංකප්පො නාම, තෙසු පන ආකාශානායාසනනුප්පානං දෙවෘතං විසතිකප්පසගස්සානි ආයුප්පමාණං, විඤ්ඤාණායාසනනුප්පානං දෙවෘතං චතනාලිසකප්පසගස්සානි, ආකිමඤ්ඤායාසනනුප්පානං දෙවෘතං සතිකප්පසගස්සානි, තෙවසඤ්ඤා

නාසකුසුමයනනුපගානං දෙවෘතං චතුරාසීතිකපසහසාන්ති ආයු
පපමාණං.

පටිසංඝිභවධගච තථා චචනමානසං.

එකමෙව නපේවෙකවිසයචෙකජාතියං.

ඉදමෙත්ථ පටිසංඝිචතුක්කං.

ජනකමුපත්ථිනකමුපපිලිකමුපසාතකචෙති-කිචචවසෙන, ග
රුකමාසනනමාසිණ්ණං කචනනාකමමෙති-පාකදුනපරියායෙන,
දිඨධමමවෙදනීයං උපපජ්ජවෙදනීයං අපරාපරියවෙදනීයං අගො
සිකමමෙති-පාකකාලවසෙනච-චතතාරි කමමාන් නාම.

තථා අකුසලං කාමාවචරකුසලං රූපාවචරකුසලං අරූපාවචර
කුසලමෙති-පාකඨානවසෙන, තත්ථ අකුසලං කායකමම චජිකමම
මනොකමම චෙති-කමමචාරවසෙන නිවිධං හොති.

කථං, පාණාතිපාතො අදිනනාදුනං කාමෙසු මිච්ඡාචාරො චාති-
කායවිඤ්ඤානති සංඛාතෙ කායචාරෙ බාහුලලවුත්තිතො කායකමම
නනාම, මුසාවාදෙ පිසුනාවාචා ඵරුසාවාචා සමථපපලාපො චෙති-
චජිවිඤ්ඤානති සංඛාතෙ චජිචාරෙ බාහුලලවුත්තිතො චජිකමම
නනාම, අභිජ්ඣා ව්‍යාපාදෙ මිච්ඡාදිසි චාති-අඤ්ඤාත්‍රාපි විඤ්ඤානති
යා මනසමි. යෙව බාහුලලවුත්තිතො මනොකමමනනාම.

තෙසු පාණාතිපාතො ඵරුසාවාචා ව්‍යාපාදෙ ච දෙසමුලෙන
ජායනති, කාමෙසු මිච්ඡාචාරො අභිජ්ඣා මිච්ඡාදිසි ච ලොභමුලෙන,
සෙසානි චතතාරි නිමුලෙති සමභවනති, විතතුප්පාදචසෙන පනෙනං
අකුසලං සබ්බථාපි වාදසවිධං හොති.

කාමාවචරකුසලමපි ච කායචාරෙ පචනනං කායකමම චජිචාරෙ
පචනනං චජිකමම මනොචාරෙ පචනනං මනොකමම චෙති-කමම
චාරවසෙන නිවිධං හොති, තථා දුනසීලභාවනාවසෙන, විතතුප්පාද
චසෙන පනෙනං අභිවිධමපි දුනසීලභාවනාපචායනවෙය්‍යාවචචප
නතිදුනපනනානුමොදනධමමසවණ් ධමමදෙසනාදිසිජ්ජුකමමවසෙ
න දසවිධං හොති, තං පනෙනං විසතිවිධමපි කාමාවචර කමමි
චෙවච සධගහං ගවුජති.

රූපාවචරකුසලං පන මනොකමමමෙව තච භාවනාමයං අප්ප
ණාප්පනනං ඤානධගහෙදෙන පචවිධං හොති.

තථා අරූපාවචරකුසලම මනොකමම තමපි භාවනාමයං අප්ප
ණාප්පනනං ආලභිතහෙදෙන චතුබ්බිධං හොති.

එත්ථාකුසලකමමුච්චරතිතං අපායභූමියං පටිසංඝිං ජනෙති
පචනනීයං පන සබ්බමපි වාදසවිධං, සත්තාකුසලපාකානි සබ්බත්ථාපි
කාමලොකෙ රූපලොකෙ ච යථාරහං විපචචති.

කාමාවචරකුසලමපි ව කාමසුගතියමෙව පටිසංඝිං ජනෙති ත
ථා පවතති යච මහාවිපාකානි, අගෙතුකවිපාකානි පන අභිපි සඤ්ඤා
භාවි කාමලොකෙ රූපලොකෙ ව යථාරහං විපව්වති, තථාපි ති
ගෙතුකමුක්ඛකං කුසලං තිගෙතුකං පටිසංඝිං දැනා පටිනෙත සොල
ස විපාකානි විපව්වති, තිගෙතුකමොමකං විගෙතුකමුක්ඛකං කුස
ලං විගෙතුකං පටිසංඝිං දැනා පටිනෙත තිගෙතුකරහිතානි වාදසවි
පාකානි විපව්වති, විගෙතුකමොමකං පන කුසලං අගෙතුකමෙව ප
ටිසංඝිං දෙති, පටිනෙත ව අගෙතුකවිපාකානෙව විපව්වති.

අසඤ්ඤාං සසඤ්ඤාවිපාකානි න පව්වති
සසඤ්ඤාමසඤ්ඤාවිපාකානිති කෙව න.

තෙසං වාදසපාකානි දසාඨි ව යථාකතමං
යථාච්ඡින්නානුසාරෙන යථාසම්භවමුද්දසෙ.

රූපාවචරකුසලං පන පඨමජ්ඣානං පරිත්තං භාවෙතා ඛුහම
පාරිසර්ජස්ස උපපජ්ජන්ති, තදෙවමජ්ඣමං භාවෙතා ඛුහමපුරො
හිතෙස්ස, පඤ්ඤාං භාවෙතා මහාඛුහෙමස්ස, තථා දුතියජ්ඣානං ත
තියජ්ඣානම පරිත්තං භාවෙතා පරිත්තාගෙස්ස මජ්ඣමං භාවෙතා
අප්පමාණාගෙස්ස පඤ්ඤාං භාවෙතා ආහංසරස්ස, චතුත්ථජ්ඣානං
පරිත්තං භාවෙතා පරිත්තාගෙස්ස මජ්ඣමං භාවෙතා අප්පමාණස්ස
ගෙස්ස පඤ්ඤාං භාවෙතා සුභකිණ්ණස්ස, පඨමජ්ඣානං භාවෙතා
වෙහළුළෙස්ස, තමෙව සඤ්ඤාවිරාගං භාවෙතා අසඤ්ඤාසන්නෙස්ස,
අනාගාමිනො පන සුඛාවාසෙස්ස උපපජ්ජන්ති.

අරූපාවචරකුසලම යථාකතමං භාවෙතා ආරාමෙස්ස උප
පජ්ජන්ති.

ඉත්ථං මහගගනං පුඤ්ඤං යථාභූමිවචන්තං
ජනෙති සද්දිසං පාකං පටිසංඝිප්පවතති යං.

ඉදමෙත්ථ කමමචතුක්ඛං.

ආයුක්ඛයෙන කමමක්ඛයෙන උභයක්ඛයෙන උපවේදක
කමමුතා වෙති-චතුර්ධා මරණ්ණප්පත්තිනාම.

තථා ව මරන්නානං පන මරණකාලෙ යථාරහං අභිමුඛිභූතං
භවන්නරෙ පටිසංඝිජනකං කමමං වා තංකමමකරණකාලෙ රූපාදි
කමුපලඛිතපුබ්බමුපකරණභූතම කමමනිමිත්තං වා අනන්තරමුප්පජ්ජ
මානභවෙ උපලභිතඤ්ඤා (1) උපභොගභූතං ගතිනිමිත්තං වා කමම
බලෙන ජනනං වාරානං අඤ්ඤාතරසමිං පච්චුප්ඪාති, තතො පරං

1 උපලඛිතඤ්ඤා.

තමෙව තතොපභිතං ආලම්භනං ආරක්ඛ විපට්ඨමානකක්ඛමානුරූපං පරිසුඛිමුපක්ඛිලිඨං වා උප්පජ්ජිතක්ඛහවානුරූපං (1) තඤ්ඤානතං ච විත්තසන්නාතං අභිණ්ඨං පටිත්තති බාහුලොත, තමෙව වා පන ජනකභූතං කමමතිනට්ඨකරණවසෙන වාරප්පට්ඨතං හොති.

පට්ඨාසන්නාමරණස්ස තස්ස විචිචිත්තාවසානෙන භවධගක්ඛයෙ වා චට්ඨවසෙන පට්ඨුප්පන්නභවපරියොදානභූතං චුතිචිත්තමුප්පජ්ජිතා නිරුජ්ඣති, තස්මිං නිරුඬාවසානෙන තස්සානන්තරමෙව තථා ගතිතං ආලම්භමාරක්ඛ සවඤ්ඤං අවඤ්ඤමෙව වා යථාරහං අවිජ්ජානුසයපරික්ඛින්නෙන තණ්හානුසයමූලකෙන සංඛාරෙන ජනිතොතං සංපයුන්නෙති පරිග්ගයහමානං සහජාතානමධිඨාන භාවෙන පුබ්බධගමභූතං භවන්තරපටිසංඝාතවසෙන පටිසංඝිත ක්ඛාතං මානසං උප්පජ්ජමානමෙව පතිඨාති භවන්තරෙ.

මරණසන්නාවිථියං පනෙත්ථ මඤ්ඤානමානාති පමෙව ජට්ඨාති පාරිකඛිතක්ඛාති, තස්මා යද පට්ඨුප්පන්නාලම්භෙනෙත්ථාපථමා ගතෙසු ධර්මෙනෙත්ථ මරණං හොති, තද පටිසංඝිතවධගාන මපි පට්ඨුප්පන්නාලම්භනා ලක්ඛනීති ක්ඛා කාමාවචරපටිසංඝියා ජවාරගතිතං කමමතිමිත්තං ගතිතිමිත්තම පට්ඨුප්පන්නමතිතමා ලම්භනං වා උපලක්ඛති කමමං පන අතීතමෙව තම මනොවාරගති තං තාති පන සක්ඛාතිපි පරිත්තධමමභූතානෙවාලම්භානීති වෙදි තක්ඛං.

රූපාවචරපටිසංඝියා පන පඤ්ඤානමභූතං කමමතිමිත්තමෙ වාලම්භනං හොති, තථා ආරූපපටිසංඝියා ච මහගතභූතං ප ඤ්ඤානමභූතම කමමතිමිත්තමෙව යථාරහං ආලම්භනං හොති, අස ඤ්ඤානමානං පන ජිවිත්තට්ඨකමෙව පටිසංඝිතාවෙන පතිඨාති තස්මා තෙ රූපපටිසංඝිකා නාම, ආරූපා ආරූපපටිසංඝිකා නාම සෙසා රූපාරූපපටිසංඝිකා.

ආරූපචුතියා හොනති හෙතිමාරූපපට්ඨිතා
පරමාරූපසංඝි ච තථා කාමෙ තිග්ගෙකුකා.

රූපාවචරචුතියා අගෙතුරගිතා සීග්ගං
සක්ඛා කාමතිගෙකුමා කාමෙත්ථෙව පනෙතරා.

අයමෙත්ථ චුතිපටිසංඝිකතමො.

ඉවෙවං ගතිතපටිසංඝිකානං පන පටිසංඝිතිරොධානන්තර නොප්පභූති තමෙවාලම්භමාරක්ඛ තදෙව චිත්තං යාවචුතිචිත්තං ප්‍රාද් අසති විචිචිතභූතාදෙ භවස්ස අධග්ගාවෙන භවධගසන්නති

සුඛානං මානසං අබ්බොවජ්ඣානං නදීසොතො විස පවත්නති, පරි
යොයානෙ ච චට්ඨනවසෙන චුත්ථිතතං තුන්වා නිරුජ්ඣතිති, තතො
පරම පටිසංකාදසො රථවක්කමිව යථාක්කමං එවමෙව පරිවත්ත
නතො පවත්තනති.

පටිසංකිභවකගවිච්ඡයො චුත්ථි වෙග තථා භවත්තරෙ
පුත සංකිභවකගමිච්චයං පරිවත්තති චිත්තසන්නති.

පටිසංකාය පනෙතමසුචං අධිගන්වා පදමච්චුතං සුධා
සුසමුච්ඡන්තසිනෙහබ්බකා සමමෙස්සන්ති පිරස සුඛතාති.

ඉති අභිධම්මජායමයාගම විච්ඡින්නසංකගවිභාගො නාම
පචමො පරිචේෂදො.

එත්තාවතා විහන්තා හි සප්පහෙදජාචන්තිකා
චිත්තවෙනසිකා ධම්මා රූපඤ්ඤා පටුච්චති.

සමුදෙදසා විභාගා ච සමුඛානා කලාපතො
පවත්තික්කමතො වෙති පචධා තත්ථ සංකගමො.

වත්තාරි මහාභූතාති චතුන්නාම මහාභූතානං උපාදය රූප
න්ති දුට්ඨමෙපතං රූපං එකාදසවිධෙන සංකගමං ගවේති, කථං,
පඨවිධාතු ආපොධාතු තෙජෝධාතු වායොධාතු භූතරූපන්තාම,
චක්ඛුං සොතං ඝාණං ජීව්හා කායො පසාදරූපන්තාම, රූපං සද්දං
ගන්ධො රසො ආපොධාතුවජ්ජිතං භූතන්තසංකගමං ථොඨික්ඛම
ගොචරරූපන්තාම, ඉන්ද්‍රියානං පුරිසන්තං භාවරූපන්තාම, හදයච්ඡු
හදයරූපන්තාම, ජීවිතිඤ්ඤා ජීවිතරූපන්තාම, කබලිඛකාරො(1)
ආභාගේ ආභාරරූපන්තාම, ඉති ච අභාරසවිධමෙපතං රූපං සභාව
රූපං සලක්ඛණරූපං නිඤ්ඤානරූපං රූපරූපං සමමසන්තරූපන්ති
ච සංකිං ගවේති, ආකාසධාතු පරිචේෂදරූපන්තාම, කායවිඤ්ඤාන්ති
ච චිත්තිඤ්ඤාන්ති විඤ්ඤාන්තිරූපන්තාම, රූපස්ස ලගුතා මුදුතා කමම
ඤ්ඤාතා විඤ්ඤාන්තිචයං ච විකාරරූපන්තාම, රූපස්ස උපවයො ස
න්තති ජරතා අනිච්චතා ලක්ඛණරූපන්තාම, ජාතිරූපමෙව පනෙ
ත්ථ උපවයසන්නතිනාමෙන පටුච්චතිති- එකාදසවිධමෙතං රූපං
අභිවිසතිවිධං හොති සරූපවසෙන, කථං:—

භූතපපසාදවිසයා භාවො හදයමිච්චපි
ජීවිතාභාරරූපෙති අභාරසවිධං තථා.

පරිචේෂදො ච විඤ්ඤාන්ති විකාරො ලක්ඛණන්ති ච
අනිඤ්ඤා දසාවෙති අභිවිසවිධං භවෙ.

අයමෙත්ථ රූපසමුදෙදසො.

සබ්බව පනෙතං රූපං අග්ගෙකං සප්පව්වයං සාසවං සබ්බතං ලොකියං කාමාවචරං අනාරම්භණං අප්පහානබ්බමෙවාති එකවිධමපි අජ්ඣන්තිකබාහිරදිවසෙන බහුධා හෙදං ගව්ඡති.

කථං, පසාදසංඛාතං පච්චිධමපි අජ්ඣන්තිකරූපනාම, ඉතරං බාහිරරූපං, පසාදහදයසංඛාතං ඡබ්බිධමපි චන්ද්‍රරූපනාම, ඉතරමච්ඡන්ද්‍රරූපං, පසාදවිඤ්ඤානතිසංඛාතං සන්තතිධමපි මාරරූපනාම, ඉතරමමාරරූපං, පසාදභාවජ්චිතසංඛාතං අභිධමපි ඉන්ද්‍රියරූපනාම, ඉතරමතින්ද්‍රියරූපං, පසාදවිසයසංඛාතං වාදසවිධමපි ඔලාරිකරූපං සන්තිකෙ රූපං සප්පට්ඨරූපම, ඉතරං සුබ්බරූපං දුරෙරූපං අප්පට්ඨරූපම, කම්මජං උපාදිනාරූපං, ඉතරං අනුපාදිනාරූපං, රූපායතනං සතිදස්සනාරූපං ඉතරමතිදස්සනාරූපං, චක්ඛාදිවයං අප්පත්තවසෙන ඝාණාදිත්තයං සම්පත්තවසෙනෙති පච්චිධමපි ගොවරගාහිකරූපනාම ඉතරං අගාහිකරූපං, වණ්ණණාගඤ්ඤා රසො ඔජා භූතචතුක්කමෙති අසවිධමපි අවිනික්ඛොගරූපං ඉතරං විනික්ඛොගරූපං.

ඉවෙවචමභිවිසතිවිධමපි ච විචක්ඛණා
අජ්ඣන්තිකාදිහෙදෙන විහජන්ති යථාරහං.

අයමෙත්ථ රූපවිභාගො.

කම්මං චිත්තං උතු ආහාරෙ වෙති-චන්තාරි රූපසමුඨානාති නාම, තත්ථ කාමාවචරං රූපාවචරං වෙති පච්චිසතිවිධමපි කුසලාකුසලකම්මමභිසංඛාතං අජ්ඣන්තිකසන්තානෙ කම්මසමුඨානරූපං පටිපක්ඛිමුපාදය බණ්ණ බණ්ණ සමුඨාපෙති, ආරූපවිපාකවිපවිඤ්ඤාණවජ්ජිතං පචසත්තතිවිධමපි චිත්තං චිත්තසමුඨානරූපං පඨවිභවසමුපාදය ජයන්තමෙව සමුඨාපෙති, තත්ථ අප්පණාජවනං ඉරි යාපථමපි සංඛාතෙති, (1) වොච්ඡනකාමාවචරජවනාහිඤ්ඤා පන විඤ්ඤානමපි සමුඨාපෙති, සොමනස්සජවනාති පනෙත්ථ තෙරසහසනමපි ජනෙනති, සීතුණ්ණොතුසමඤ්ඤාතා තෙණ්දොතු සීති ප්පත්තාව උතුසමුඨානරූපං අජ්ඣන්තම බහිඨාව යථාරහං සමුඨාපෙති, ඔජසංඛාතො ආහාරෙ ආහාරසමුඨානරූපං අජ්ඣොගරණකාලෙ ඨානප්පත්තාව සමුඨාපෙති, තත්ථ හදයඉන්ද්‍රියරූපාති කම්මජනෙව, විඤ්ඤානතිවයං චිත්තජමෙව, සඥා චිත්තොතුණ්, ලහුතාදිත්තයං උතුචිත්තොගාරෙහි සමෙහාති, අවිනික්ඛොගරූපාති වෙව ආකාසධාතු ච චතුහි සමෙහාති, ලක්ඛණරූපාති ත කුතොචිජයන්ති.

අභාරය පණණරය තෙරය වාදයානි ව
කමමටිතෙතාතුකාගාරජානි ගොනත් යථාකකම.

ජයමානාදිරූපානං සභාවතතා හි කෙවලං
ලක්කණානි න ජයනති කෙහි විති පකාසිතං.

අයමෙඤ් රූපසමුඨානනසො.

එකුපපාද එකතිරොධා එකතිස්සයා සහවුනතිනො එකවිසති
රූපභූලාපා නාම, තඤ්ච ජිවිතං අවිනිශ්චොගරූපච වකුඤ්ඤා සහ
වකුඤ්ඤාසකනති පවුච්චති තථා සොතාදිති සඬිං සොතදසකං ඝාණ
දසකං ජිව්හාදසකං කායදසකං ඉන්ද්‍රියාවදසකං පුම්භාවදසකං වජ්‍ර
දසකකමෙති යථාකකමං යොජෙතඤ්ඤා, අවිනිශ්චොගරූපමෙව ජිවි
තෙන සහ ජිවිතනවකනති පවුච්චති, ඉමෙ නව කමමසමුඨාන
කලාපා.

අවිනිශ්චොගරූපං පන සුඛඨිකං, තදෙව කායවිඤ්ඤානතිශා
සහ කායවිඤ්ඤානතිනවකං, වජ්‍රවිඤ්ඤානතිසදෙද්ධි ව සහ වජ්‍රවිඤ්ඤා
නතිදසකං, ලහුතාදිති සඬිං ලහුතාදෙකාදසකං, කායවිඤ්ඤානතිල
හුතාදිවාදසකං, වජ්‍රවිඤ්ඤානතිසදෙද්ධිලහුතාදිතෙරසකං මෙති ඡ විනත
සමුඨානකලාපා.

සුඛඨිකං සද්දනවකං ලහුතාදෙකාදසකං සද්දලහුතාදිවාදස
කං මෙති-වතතාගෙ උතුසමුඨානකලාපා.

සුඛඨිකං ලහුතාදෙකාදසකං මෙති-මෙ ආගාරසමුඨානකලාපා.

තඤ්ච සුඛඨිකං සද්දනවකං මෙති-මෙ උතුසමුඨානකලාපා ඔති
ඔපි ලභනති, අවසෙසා පන සඤ්ඤාපි අජ්ඣත්තමෙවෙති.

කමමටිතෙතාතුකාගාරසමුඨානා යථාකකමං
නව ඡ වතුරෙ මෙති කලාපා එකවිසති.

කලාපානං පරිවේෂදලක්කණතතා විවක්කණා
න කලාපඛගම්චවාහු ආකාසං ලක්කණානි ව.

අයමෙඤ් කලාපයොජනා.

සඤ්ඤානි පනෙතානි රූපානි කාමලොකෙ යථාරහං අනුනානි
පවතතිසං උපලභනති, පටිසංඝිසං පන සංසෙදජනමෙව ඔපපා
තිකානච වකුඤ්ඤාසොතඝාණජිව්හාකායභාවවජ්‍රදසකසඬාතානි ස
තතාදසකානි පාතුභවනති උක්කඨිවසෙන, ඔමකවසෙන පන වකුඤ්
ඤාසොතඝාණභාවදසකානි කදුච්චි ලභනති තස්මා තෙසං වසෙන
කලාපගානි වෙදිතඤ්ඤා, ගඤ්ඤාසෙය්‍යකසත්තානං පන කායභාවවජ්‍ර
දසකසඬාතානි තිණි දසකානි පාතුභවනති තඤ්චාපි භාවදසකං

කදවි න ලබ්‍හති තතො පරං පවත්තිකාලෙ කමෙන වකුසුසකා
දීති ච පාතුහවන්ති; ඉවෙවං පටිසංකිමුපාදාය කමෙසමුසානා දුති
යචිත්තමුපාදාය චිත්තසමුසානා සිතිකාලමුපාදාය උතුසමුසානා ඔජ
ඵරණමුපාදාය (1) ආහාරසමුසානා වෙති-වතුසමුසානාරූපකලාප
සන්නති කාමලොකෙ දීපජලා විය නදියොතො විය ච යාවතායුක
මබ්බොච්ඡන්තා පවත්නති, මරණකාලෙ පන චුතිචිත්තොපරි සන්න
රසමච්ඡිකාසං සිතිකාලමුපාදාය කමෙජරූපාති නුපපජන්ති, පුරෙ
තරමුපානාති ච කමෙජරූපාති චුතිචිත්තසමකාලමෙව පවත්ති
නා නිරුජ්ඣන්ති තතො පරං චිත්තජහාරරූපව වොච්ඡජ්ජති, ත
තො පරං උතුසමුසානපරමපරව මතකලෙඛරං සංකාය පවත්තන්ති.

ඉවෙවං මතසන්නානං පුන දෙව භවත්තරෙ

පටිසංකිමුපාදාය තථා රූපං පවත්නති.

රූපලොකෙ පන සාණ්ඨිතාකායභාවදසකාති වෙව ආහාරජ
කලාපාති ච න ලබ්‍හති, තසමා තෙසං පටිසංකිකාලෙ වකුසුසොන
වජ්ඣවසෙන තිණී දසකාති ජිවිතනවකමෙති-වත්තාරො කමෙස
මුසානකලාපා පවත්තිසං චිත්තොතුසමුසානා ච ලබ්‍හති.

අසඤ්ඤිතං පන වකුසුසොනවජ්ඣසද්දනිපි න ලබ්‍හති තථා
සංකාතිපි චිත්තජරූපාති, තසමා තෙසං පටිසංකිකාලෙ ජිවිතනව
කමෙව ලබ්‍හති, පවත්තිසම සද්දනවකවජ්ජනං උතුසමුසානාරූපං
අතිරිච්චති.

ඉවෙවං කාමරූපාසඤ්ඤිසංකාතෙසු තිසු ඨාතෙසු පටිසංකි
පවත්තිවසෙන චිධා රූපපවත්ති වෙදිතබ්බා.

අට්ඨවිසති කාමෙසු භොන්ති තෙවිස රූපිසු
සන්නරසෙවාසඤ්ඤිතං ආරූපෙප නජි කිචිපි.

සද්දෙ විකාශෙ ජරතා මරණමොපපත්තිසං
න ලබ්‍හති පවත්තෙ තු න කිචිපි න ලබ්‍හති.

අයමෙඤ් රූපපවත්තිකකමො.

නිබ්බාණං පන ලොකුත්තරසංකාතවතුමග්ගඤ්ඤෙන සච්ඡිකා
තබ්බං මග්ගඵලානමාලම්බනභූතං වාණසංකාතාය තණ්හාය නික්ඛි
න්තන්තා නිබ්බාණන්ති පවුච්චති.

තදෙතං සභාවතො ඵකවිධම්පි සලපාදිසෙසනිබ්බාණධාතු අනු
පාදිසෙසනිබ්බාණධාතු වෙති දුට්ඨං භොති කාරණපරිඥායෙන,
තථා පුඤ්ඤතං අතිමිත්තං අප්පනිතිතමෙති තිට්ඨං භොති ආකාර
භෙදෙන.

පදමච්චුතමච්චනතමසඛිතමනුතතරං
නිඛාණමිති භාසනති වාණමුත්තාමගෙසයො.

ඉති චිත්තං චෙතසිකං රූපං නිඛාණමිච්චපි
පරමන්ථං පකාසෙන්නති චතුර්ධාව තථානතාති.

ඉති අභිධම්මන්ථසඛගතෙ රූපසගගචිභාගො නාම
ජයේධා පරිවේෂය.

වාසනානි විධා වුත්තා චඤ්චම්මො සලකකණා
තෙසංගුති සථායොගං පචක්ඛාමි සමුච්චයං.

අකුසලසඛගතො මිසසකසඛගතො බොධපක්ඛිසසඛගතො
(1) සඛසඛගතො චෙති- සමුච්චයසඛගතො චතුර්ධා චෙදිතඛො.

කථං, අකුසලසඛගතො නාම චිත්තාරො ආසවා කාමාසවො භවා
සවො දිසාසවො අවිජ්ජාසවො.

චිත්තාරෙ ඔසා කාමොසො භවොසො දිසොසො අවිජ්ජාසො.

චිත්තාරෙ යොගො කාමයොගො භවයොගො දිසියොගො අවි
ජ්ජායොගො.

චිත්තාරෙ ගන්තා අභිජ්ජා කායගන්තො ව්‍යාපාදො කායගන්තො
සීලඛිතපරාමාසො කායගන්තො ඉදංසම්මාහිතිචෙසො කායගන්තො.

චිත්තාරො උපාදානා කාමුපාදානං දිඬුපාදානං සීලඛිතපාදානං
අත්තවාදුපාදානං.

ජ නිවරණාති කාමච්ඡන්දනිවරණං ව්‍යාපාදනිවරණං ටිනමිඬ
නිවරණං උඬච්චකුකුච්චනිවරණං විවිකිච්ඡානිවරණං අවිජ්ජානි
වරණං.

සත්තානුසයො කාමරාගසංයොජනං භවරාගසංයොජනං පටිසානුස
යො මානානුසයො දිසානුසයො විවිකිච්ඡානුසයො අවිජ්ජානුසයො.

දස සංයොජනාති කාමරාගසංයොජනං රූපරාගසංයොජනං
අරූපරාගසංයොජනං පටිසංයොජනං මානසංයොජනං දිසිසං
යොජනං සීලඛිතපරාමාසසංයොජනං විවිකිච්ඡාසංයොජනං උඬ
ච්චසංයොජනං අවිජ්ජාසංයොජනං, සුත්තනෙතො.

අපරාති දස සංයොජනාති කාමරාගසංයොජනං භවරාගසං
යොජනං පටිසංයොජනං මානසංයොජනං දිසිසංයොජනං සීල
ඛිතපරාමාසසංයොජනං විවිකිච්ඡාසංයොජනං ඉස්සාසංයොජනං
ච්ච්ඡරිසංයොජනං අවිජ්ජාසංයොජනං, අභිධම්මො.

දස කිලෙසා ලොභො දොසො මොහො මානො දිභි විචිකිච්ඡා-
විතං උච්චං අභිරික්ඛං අනොත්තරං.

ආසවාදිසු පනෙත් කාමභවනාමෙන තඤ්ඤානා තණ්හා අධි-
පෙයනා, සීල බ්බතපරමාසො ඉදංස ච්චාභිනිවෙසො අත්තවාදොති ච
තථාපවත්තං දිභිගතමෙව පවුච්චති.

ආසවොසා ච යොගා ච තයො ගතී ච වජ්‍රතො
උපාදානා දුට්ඨෙ ධම්මා (I) අභිනිවරණා සිත්තං.

ජලේවානුසයා භොනති නව සඤ්ඤාප්තා මතා
කිලෙසා දස වුත්තොයං නවධා පාපසංඛයො.

මිසුසකසංඛයෙ ජ හෙතු ලොභො දොසො මොහො අලොභො
අදොසො අමොහො.

සත්තස්සානසංඛාති විතකෙසා විචාරො පිති එකගතා සොමන
ස්සං දොමනස්සං උපෙක්ඛා.

වාදස මග්ගසංඛාති සමොදිභි සමොසංඛකපෙසා සමොචාචා සමො-
කමමනොසා සමොආජ්චො සමොචායාමො සමොසති සමොසමාධි
මිච්ඡාදිභි මිච්ඡාසංඛකපෙසා මිච්ඡාචායාමො මිච්ඡාසමාධි

බාවිසතිත්‍රියාති චක්ඛුත්‍රියං සොතිත්‍රියං ඝාණීත්‍රියං ජිව්හිත්‍රියං
කායිත්‍රියං ඉන්ද්‍රියත්‍රියං පුරිසිත්‍රියං ජිවිතිත්‍රියං මනිත්‍රියං සුඛිත්‍රියං
දුක්ඛිත්‍රියං සොමනස්සිත්‍රියං දොමනස්සිත්‍රියං උපෙක්ඛිත්‍රියං සභිත්‍රියං
විරිසිත්‍රියං සතිත්‍රියං සමාධිත්‍රියං පඤ්ඤිත්‍රියං අනඤ්ඤානඤ්ඤ
ස්සාමිතිත්‍රියං අඤ්ඤිත්‍රියං අඤ්ඤාතාපිත්‍රියං.

නව බලාති සඛාබලං විරියබලං සතිබලං සමාධිබලං පඤ්ඤාබ-
ලං භිරිබලං ඔත්තප්පබලං අභිරික්ඛබලං අනොත්තරප්පබලං.

චත්තාරො අධිපති ඡන්ද්‍රධිපති චිත්තාධිපති විරියාධිපති වි-
මංසාධිපති.

චත්තාරො ආභාරා කබලිඛකාරො ආභාරො එස්සො දුතියො
මනොසචෙතනා තතියො විඤ්ඤාණං චතුත්ථං.

ඉත්‍රියෙසු පනෙත් සොතාපතතිමග්ගඤ්ඤාණං අනඤ්ඤානඤ්ඤ
ස්සාමිතිත්‍රියං අරහත්තඵලඤ්ඤාණං අඤ්ඤාතාපිත්‍රියං මජ්ඣෙ ජ ඤ-
ණාති අඤ්ඤිත්‍රියානිති වුච්චනති, ජිවිතිත්‍රියම රූපාරූපවසෙන
දුට්ඨං භොති, විපච්චිඤ්ඤාණෙසු ඤානසංඛාති අවිරියෙසු බලාති
අහෙතුකෙසු මග්ගසංඛාති න ලබ්භනති, තථා විචිකිච්ඡාවිතො එක-
ගතා මග්ගිත්‍රියබලභාවාන ගච්ඡති විහෙතුකතිහෙතුකප්චනො
සෙවිච්ච සථාසමභවං අධිපති එකොච ලබ්භති.

ඡ හෙතු පච ඤානඛයා මග්ගඛයා නච චජ්ඣනො
සොඬිසිඤ්ඤයධම්මො ච බලධම්මො නචෙරිතො.

චන්තාරොධිපතී වුත්තො තථාහාරානි සත්තධා
කුසලාදිසමාකිණේණා වුත්තො මිසසකසඛගණො.

බොධපක්ඛියසඛගණෙ චන්තාරො සතිපඨානා කායානුපස්සනා
සතපඨානං වෙදනානුපස්සනාසතිපඨානං චිත්තානුපක්ඛනාසතිප
ඨානං ධම්මානුපස්සනාසතිපඨානං.

චන්තාරො සමමප්පධානා උප්පන්නානං පාපකානං ධම්මානං
පහාණාය වායාමො අනුප්පන්නානං පාපකානං ධම්මානං අනුප්පා
දය වායාමො අනුප්පන්නානං කුසලානං ධම්මානං උප්පාදය වායා
මො උප්පන්නානං කුසලානං ධම්මානං භීෂෙණාභාවාය වායාමො.

චන්තාරො ඉඨිපාදා ඡඤ්ඨිපාදො චිත්තිඨිපාදො විරිසිඨිපාදො
විමංසිඨිපාදො.

පච්ඤ්ඤානි සඤ්ඤයං විරිසිඤ්ඤයං සතිඤ්ඤයං සමාධිඤ්ඤයං පඤ්ඤා
ඤ්ඤයං.

පච බලානි සඛාබලං විරියබලං සතිබලං සමාධිබලං පඤ්ඤා
බලං.

සත්තමොඤ්ඤාඛයා සතිසමොඤ්ඤාඛයො ධම්මවිවසසමොඤ්ඤා
ඛයො විරියසමොඤ්ඤාඛයො පීතිසමොඤ්ඤාඛයො පස්සඤ්ඤාඤ්ඤා
ඛයො සමාධිසමොඤ්ඤාඛයො උපෙක්ඛාසමොඤ්ඤාඛයො.

අභමග්ගඛයානි සමමාදිඨි සමමාසඤ්ඤප්පා සමමාවාචා සමමාක
මමන්නා සමමාආජ්චො සමමාවායාමො සමමාසති සමමාසමාධි.

එත්ථ පන චන්තාරො සතිපඨානානි සමමාසති එකාව පවුච්ච
ති තථා චන්තාරො සමමප්පධානානි ච සමමාවායාමො.

ඡඤ්ඤා චිත්තමුපෙක්ඛා ච සඛාපස්සඤ්ඨිපිතියො
සමමාදිඨි ච සඤ්ඤප්පා වායාමො විරතිත්තයං.

සමමාසඤ්ඤසමාධීනි වුද්දසෙනෙ සභාවතො
සත්තනිංස පහෙදෙන සත්තධා තත්ථ සඛගණො.

සඤ්ඤප්පසස්සඤ්ඨි ච පිතුපෙක්ඛා ඡඤ්ඤා 'ථ චිත්තං විරතිත්තයච
නචෙකඨානා විරියං නචඨි සති සමාධි චතු පච පඤ්ඤා
සඛා දුර්වානුත්තමසත්තනිංසධම්මානමෙසො පචරො විභාගො.

සඤ්ඤ ලොකුත්තරෙ භොන්ති නචා සඤ්ඤප්පිතියො
ලොකියෙපි සථායොගං ඡබ්බිසුඤ්ඤප්පචත්තියං.

සබ්බසංවිතතො පච්ඡන්තින්ධා රූපකන්ධො වෙදනාකන්ධො
සංකෘත්‍යකන්ධො සංඛාරකන්ධො විඤ්ඤාණකන්ධො.

පච්චපාදනකන්ධො රූපපාදනකන්ධො වෙදනුපාදනකන්ධො
සංකෘත්‍යපාදනකන්ධො සංඛාරපාදනකන්ධො විඤ්ඤාණපාද
නකන්ධො.

වාදසාසනනාති චක්ඛාසතනං සොතාසතනං ඝාණාසතනං
ජිව්හාසතනං කායාසතනං මනාසතනං රූපාසතනං සද්දාසතනං
ගන්ධාසතනං රසාසතනං ථොඪ්ඛාසතනං ධම්මාසතනං.

අසාරසධානුයො චක්ඛුධානු සොතධානු ඝාණධානු ජිව්හාධානු
කායධානු රූපධානු සද්දධානු ගන්ධධානු රසධානු ථොඪ්ඛධානු
චක්ඛුවිඤ්ඤාණධානු සොතවිඤ්ඤාණධානු ඝාණවිඤ්ඤාණධානු ජි
ව්හාවිඤ්ඤාණධානු කායවිඤ්ඤාණධානු මනොධානු ධම්මධානු ම
නොවිඤ්ඤාණධානු.

චත්තාරි අරියසම්මාති දුක්ඛං අරියසම්මං දුක්ඛසමුදයං අරියස
ම්මං දුක්ඛනිරෝධං අරියසම්මං දුක්ඛනිරෝධගාමිනිපටිපද්ද අරිය
සම්මං.

එජ්ඣ පන චේතසිකපුබ්බරූපතිඤ්ඤාවසෙන එකුතසත්තති
ධම්මා ධම්මාසතනං ධම්මධානුති ච සංඛං ගච්ඡන්ති. මනාසතන
මෙව සත්තවිඤ්ඤාණධානුවසෙන භිජ්ජති.

රූපච වෙදනා සංකෘත්‍ය සෙසා චේතසිකා තථා
විඤ්ඤාණමිති පච්චෙතෙ පච්ඡන්තින්ධාති භාසිතා.

පච්චපාදනකන්ධාති තථා තෙහුමකා මනා
හෙද්භාවෙන නිඤ්ඤාණං බ්බසංවිතගතිස්සවං.

වාරාලඕතහෙදෙන භවන්තාසතනාති ච
වාරාලඕතදුප්පන්නපරියාසෙන ධානුයො.

දුක්ඛං තෙහුමකං වට්ටං තණ්හා සමුදයො භවෙ
තිරොධො නාම නිඤ්ඤාණං මග්ගො ලොකුත්තරො මනො.

මග්ගපුත්තා ඵලං චෙව චතුසම්මවිතිස්සවා
ඉති පච්චප්පහෙදෙන පච්චතො සබ්බසංවිතගො.

ඉති අභිධම්මජායමහතෙ සමුච්චයසංවිතගවිභාගො නාම
සත්තමො පරිච්ඡේදො.

යෙසං සඛිතධම්මානං යෙ ධම්මා පච්චයා යථා
තං විභාගමිහෙදුනි පචක්ඛාමි යථාරහං.

පටිච්චසමුප්පාදනයො පඨානනයො චෙති පච්චයසඛගහො වි
ධා වෙදිතඛො.

තඤ්ඤානිකාචාරාචාරාකාරමනෙතාපලකිනො පටිච්චසමුප්පා
දනයො, පඨානනයො පන ආහවෙ පච්චයසිතිමාරඛ පවුඩ්වති,
උභයං පන චොමියෙසන්ති පපචෙනති ආවරියා.

තඤ්ඤානිකා පච්චයා සඛිතං සඛිතපච්චයා විඤ්ඤාණං වි
ඤ්ඤාණපච්චයා නාමරූපං නාමරූපපච්චයා සලායතනං සලායත
නපච්චයා එසෙසා එසෙසපච්චයා වෙදනා වෙදනාපච්චයා තණ්හා
තණ්හාපච්චයා උපාදානං උපාදානපච්චයා භවො භවපච්චයා ජාති
ජාතිපච්චයා ජරාමරණං සොකපරිදේවදුක්ඛදේවනසුපායාසා ස
මභවන්ති, එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො
හොතිති-අයමෙත්ථ පටිච්චසමුප්පාදනයො.

තඤ්ඤානිකා පච්චයා වාදසඛිතානි විසතාකාරානි තිසස්ස චතුසඤ්ඤා
පා තිණ්ණි වට්ඨානි චෙ මූලානි ච වෙදිතඛානි.

තඤ්ඤානිකා සඛිතාරා අතීතො අඛිතා, ජාතිජරාමරණං අනා
ගතො අඛිතා, මජ්ඣෙකා අභි පවුප්පනෙතො අඛිතා-තයො අඛිතා.

අවිජ්ජා සඛිතාරා විඤ්ඤාණං නාමරූපං සලායතනං එසෙසා
වෙදනා තණ්හා උපාදානං භවො ජාති ජරාමරණන්ති වාදසඛිතානි,
සොකාදිවචනව්‍යාපනෙන්ති නිසස්සද්ධි (1) එලනිදස්සනං.

අවිජ්ජාසඛිතාරාගහගණෙන පනෙන්ති තණ්හාඋපාදානභවාපි ගති
තා භවන්ති, තථා තණ්හාඋපාදානභවගහගණෙන ච අවිජ්ජාසඛිතාරා,
ජාතිජරාමරණගහගණෙන ච විඤ්ඤාණාදිඑලපචක්ඛමෙව ගතිතන්ති
කතා:—

අතීතෙ හෙතුයො පච ඉදුනි එලපචක්ඛං.

ඉදුනි හෙතුයො පච ආයතිං එලපචක්ඛන්ති:—

විසතාකාරා තිසස්ස චතුසඤ්ඤාපා ච භවන්ති.

අවිජ්ජා තණ්හාඋපාදානා ච කිලෙසවට්ඨං, කමමභවසඛිතො භ
වෙකදෙසො සඛිතාරා ච කමමවට්ඨං, උප්පත්තිභවසඛිතො භවෙ
කදෙසො අවසෙසා ච විපාකවට්ඨන්ති තිණ්ණි වට්ඨානි, අවිජ්ජාතණ්හා
වසෙන චෙ මූලානි ච වෙදිතඛානි.

තෙයමෙව ච මූලානං නිශ්ශබ්දෙන නිරුජ්ඣති
 ජග්ගරණමුච්ඡාය පිළිතානමභිඤ්ඤායො.
 ආසවානං සමුප්පාදා අවිජ්ජා ච පච්ඤති
 චට්ඨමාබ්බිමිච්චෙවං තෙහුමකමනාදිකං
 පටිච්චසමුප්පාදොති පඨපෙසි මහාමුනි.

හෙතුපච්චයෝ (1) ආරම්භකපච්චයෝ අධිපතිපච්චයෝ අනාකරපච්චයෝ සමනනකරපච්චයෝ සහජනපච්චයෝ අඤ්ඤාමඤ්ඤාපච්චයෝ නිසසයපච්චයෝ උපනිසසයපච්චයෝ පුරෙජනපච්චයෝ පච්ඡාජනපච්චයෝ ආසෙවනපච්චයෝ කම්මපච්චයෝ විපාකපච්චයෝ ආහාරපච්චයෝ ඉන්ද්‍රියපච්චයෝ ක්‍ෂානපච්චයෝ මහපච්චයෝ සම්පයුත්තපච්චයෝ විපයුත්තපච්චයෝ අත්තිපච්චයෝ නත්තිපච්චයෝ විගතපච්චයෝ අවිගතපච්චයෝ'ති-අයමෙත්ථ පඨානපාඨො(2). තත්ථ.

ජඬා නාමෙනා නාමස්ස පඬා නාමරූපිනං
 එකධා පුන රූපස්ස රූපනනාමස්ස වෙකධා.
 පඤ්ඤාත්තිනාමරූපාති නාමස්ස දුට්ඨා වයං
 වයස්ස නවධා වෙති ඡබ්බිධා පච්චයා කථං:—

අනනකරනිරුඬා විත්තවෙනසිකා ධම්මා පච්චුප්පනානං විත්තවෙනසිකානං ධම්මානං අනනකරසමනනකරනත්තිවිගතවසෙන පුරිමාති ජවනාති පච්ඡිමානං ජවනානං ආසෙවනවසෙන ච සහජනා විත්තවෙනසිකා ධම්මා අඤ්ඤාමඤ්ඤං සම්පයුත්තවසෙන නෙති ච ඡඬා නාමං නාමස්සෙව පච්චයො භොති.

හෙතුජ්ඣානමග්ගධානි සහජනානං නාමරූපානං හෙත්වාදිවසෙන සහජනා වෙනනා සහජනානං නාමරූපානං නානාබණ්ඩා වෙනනා කම්මාභිනිබ්බතානං නාමරූපානං කම්මවසෙන විපාකකඤ්ඤා අඤ්ඤාමඤ්ඤං සහජනරූපානං ච විපාකවසෙනෙ'ති ච පඬා නාමං නාමරූපානං පච්චයො භොති.

පච්ඡාජනා විත්තවෙනසිකා ධම්මා පුරෙජනස්ස ඉමස්ස කායස්ස පච්ඡාජනවසෙනෙ'ති එකධා නාමං රූපස්ස පච්චයො භොති.

ජවත්ථුති පවතතියං සත්තනනං විඤ්ඤාණධාතුනං පචාලඕනාති පච්චිඤ්ඤාණවිජියා ච පුරෙජනවසෙනෙ'ති එකධා ච රූපං නාමස්ස පච්චයො භොති.

1 හෙතුපච්චයෝ (ඉමොදිනා නයෙන පකාරස්ස වෙහාචොකත්ථි එව.) 2 පඨානනායො.

ආලම්භනවසෙන උපනිස්සයවසෙනෙන'ති විධා පඤ්ඤානතිනාමරූපාති නාමසෙසව පච්චයා ගොනති, තත්ථ රූපාදිවසෙන ඡබ්බිධං ගොති ආලම්භනං.

උපනිස්සයෝ පන තිවිධෝ ගොති ආලම්භනුපනිස්සයෝ අනන්තරූපනිස්සයෝ පක්ඛනුපනිස්සයෝ'ති ව තත්ථ ආලම්භනවෙව ගරුකතං ආලම්භනුපනිස්සයෝ, අනන්තරකිරුඬා විතතවෙනසිකා ධම්මා අනන්තරූපනිස්සයෝ, රුහාදයෝ ධම්මා සඬාදයෝ වුසුඛං දුක්ඛං පුග්ගලෝ භෝජනං උතු සෙනාසනච යථාරහං අස්සානනං ව බණ්ඩා ව කුසලාදිධම්මානං කමමං පාකානනති ව බහුධා ගොති පක්ඛනුපනිස්සයෝ.

අධිපතිසහජතඅඤ්ඤමඤ්ඤානිස්සයාභාරිඤ්ඤවිපපයුත්තඅත්ථ අවිගතවසෙනෙන'ති යථාරහං නවධා නාමරූපාති නාමරූපානං පච්චයා ගොනති.

තත්ථ ගරුකතමාලම්භනමාලම්භනාධිපතිවසෙන නාමානං සහජතාධිපති වතුබ්බිධොපි සහජාතවසෙන සහජාතානං නාමරූපානනති ව දුට්ඨො ගොති අධිපතිපච්චයෝ.

විතතවෙනසිකා ධම්මා අඤ්ඤමඤ්ඤං සහජාතරූපානච මහාභූතා අඤ්ඤමඤ්ඤං උපාද්ගරූපානච පටිසංඝික්ඛණේ වජ්ඣවිපාකා අඤ්ඤමඤ්ඤනති ව තිවිධෝ ගොති සහජාතපච්චයෝ.

විතතවෙනසිකා ධම්මා අඤ්ඤමඤ්ඤං මහාභූතා අඤ්ඤමඤ්ඤං පටිසංඝික්ඛණේ වජ්ඣවිපාකා අඤ්ඤමඤ්ඤනති ව තිවිධෝ ගොති අඤ්ඤමඤ්ඤ පච්චයෝ.

විතතවෙනසිකා ධම්මා අඤ්ඤමඤ්ඤං සහජාතරූපානච මහාභූතා අඤ්ඤමඤ්ඤං උපාද්ගරූපානච ඡවජ්ඣති සත්තනනං විඤ්ඤාණධාතුනනති ව තිවිධෝ ගොති නිස්සයපච්චයෝ.

කබලිඬිකාරො ආභාරො ඉමස්ස කායස්ස අරූපිනො ආභාරා සහජාතානං නාමරූපානනති ව දුට්ඨො ගොති ආභාරපච්චයෝ.

පචපසාදා ව විපචවිඤ්ඤාණානං රූපජීවිතිඤ්ඤං උපාදිනාරූපානං අරූපිනො ඉඤ්ඤා සහජාතානං නාමරූපානනති ව තිවිධෝ ගොති ඉඤ්ඤපච්චයෝ.

ඔක්කනතික්ඛණේ වජ්ඣ විපාකානං සහජාතවසෙන විතතවෙනසිකා ධම්මා සහජාතරූපානං සහජාතවසෙන (1) පුරෙ ජානස්ස ඉමස්ස කායස්ස පචජාජාතවසෙන ඡවජ්ඣති පචතතියං සත්තනනං විඤ්ඤාණධාතුනං පුරෙජාතවසෙනෙනි ව තිවිධෝ ගොති විපපයුත්තපච්චයෝ.

1 පචජාජාතා විතතවෙනසිකා ධම්මා.

සහජාතං පුරෙජාතං පච්ජාජාතච සඤ්චා.

කබලිඞ්කාරො ආහාරෙ රූපජිවිතමිච්ච'යං (1):—

පච්චිධො හොති අත්ථිපච්චයො අවිගතපච්චයො ච.

ආලම්බනපතිසංයක්තමත්ථිපච්චයෙසු ච සඤ්චෙ පච්චයා සමො ධාතං ගච්ඡන්ති, සහජාතරූපන්ති පනෙත්ථ සඤ්චාපි පච්චෙන විතතසමුප්පාදානං පටිසංක්ඛිං කට්ඨකාරූපානච චසෙන දුට්ඨං හොති චෙදිතඤ්ඤං.

ඉති තෙකාලිකා ධම්මා කාලමුත්තා ච සමගමා

අජ්ඣත්තච ඛණ්ඩා ච සංඛිතාසංඛිතා තථා.

පඤ්ඤාත්තිනාමරූපානං චසෙන තිට්ඨා සිතා

පච්චයා කාම පඨානෙ චතුර්විසති සඤ්චා.

තත්ථ රූපධම්මා රූපකඤ්ඤා ච, විතතචෙතසිකසංඛිතා චතතාරෙ අරූපිනො ඛණ්ඩා නිඤ්ඤානෙති පච්චිධම්මෙ අරූපන්ති ච නාමන්ති ච පටුච්චති, තතොචසෙසා පඤ්ඤාත්ති පන (2) පඤ්ඤා පියත්තා පඤ්ඤාත්ති පඤ්ඤාපනතො පඤ්ඤාත්තිති ච දුට්ඨා හොති, කථං, තනතමුත්තපරිණාමාකාරමුප්පාදාය (3) තථා තථා පඤ්ඤාත්තා භූමිපඤ්ඤාදිකා සමහාරසන්තිවෙසාකාරමුප්පාදාය රථසකථාදිකා (4) ඛණ්ඩපච්චකමුප්පාදාය පුරිසපුග්ගලාදිකා චතුර්විතතනාදිකමුප්පාදාය දි ධාතාලාදිකා අසලෙප්ඨාකාරමුප්පාදාය කුපගුහාදිකා තනතමුත්තති චිත්තං භාවනාවිසෙසච උපාදාය කසිනතිචිත්තනාදිකා චෙති-ඵච්චා දිප්පභෙද පරමත්ථිනො අවිජ්ජමානාපි අත්ථවජ්ජායාකාරෙන විතතුප්පා දානමාලම්බනීභූතා තනතමපරිණාමසන්තිවෙසාදිආකාරමුප්පාදාය උප නිධාය කාරණං කතො තථා තථා පරිකප්පියමානා සංඛාරාසති සමඤ්ඤායති වොහරියති පඤ්ඤාපියතිති පඤ්ඤාත්තිති පටුච්චති, අයං පඤ්ඤාත්ති පඤ්ඤාපියත්තා පඤ්ඤාත්ති නාම.

පඤ්ඤාපනතො (5) පඤ්ඤාත්ති පන නාමනාමකමොදිනාමෙ න පරිදිපිතා සා විජ්ජමානපඤ්ඤාත්ති අවිජ්ජමානපඤ්ඤාත්ති විජ්ජ මානෙන අවිජ්ජමානපඤ්ඤාත්ති අවිජ්ජමානෙන විජ්ජමානපඤ්ඤා තති විජ්ජමානෙන විජ්ජමානපඤ්ඤාත්ති අවිජ්ජමානෙන අවිජ්ජමා නපඤ්ඤාත්ති චෙති ඡිත්තධා හොති—

1 රූපජිවිතමිච්චයන්ති. 2 පඤ්ඤාත්ති සා පන.

3 භූතවිපරිණාමාකාරමුප්පාදාය. 4 ගෙහරථසකථාදිකා.

5 පඤ්ඤාපනතො(ති ඵ ටාඨො.)

තඤ්ඤාය ද, පරමඤ්ඤාය විජ්ජමානං රූපවේදනාදිං එතාය පඤ්ඤාපෙනති (1) තදයං විජ්ජමානපඤ්ඤානතිති පවුච්චති, යද් පන පරමඤ්ඤා අවිජ්ජමානං භූමිපඤ්ඤාදිං එතාය පඤ්ඤාපෙනති තදයං අවිජ්ජමානපඤ්ඤානතිති වුච්චති උභින්නං පන වොම්සස්ස කච සෙන සෙසා යථාක්කමං ඡලිතිඤ්ඤා ඉත්ථිසංග්ගෙ චක්ඛු විඤ්ඤාණං රුජ්ජනෙතාති ච වෙදිතඤ්ඤා.

වට්ඨිකොසානුසාරෙන සොතවිඤ්ඤාණවිවිසා
පචන්තානන්තරුප්පන්නමනොචාරස්ස ගොචරි.

අඤ්ඤාය සංසාරෙන විඤ්ඤායනති තතො පරං
සායං පඤ්ඤානති විඤ්ඤායනා ලොකසංකප්පනමිති.

ඉති අභිධම්මඤ්ඤාසංකප්පෙන පච්චයසංකප්පෙන විභාගො නාම අභිමෝ
පරිවේෂ්ඨෙ.

සමථවිපස්සනානිභාවනානම්නො පරං
කමමසානමපටක්ඛාමි දුට්ඨමපි යථාක්කමං.

තඤ්ඤා සමථසංකප්පෙන නාම දසකසිනාති දසඅප්පභා දසඅනුස්සති සො චතස්සො අප්පමඤ්ඤායො එකා සඤ්ඤා එකං වච්ඡානං චන්තා රො ආරුප්පා වෙති-සන්තවිධෙන සමථකමමසානසංකප්පෙන, රුහව රිතා දෙසවරිතා මොහවරිතා සංඛාවරිතා බුච්චවරිතා විතක්කවරි තා වෙති-ඡිත්තධෙන චරිතසංකප්පෙන, පරිකමමසානා උපචාරභාව නා අප්පභාභාවනා වෙති-තිස්සො භාවනා, පරිකමමනිමිත්තං උග්ග හනිමිත්තං පටිභානනිමිත්තමෙති-නිමිති නිමිත්තනාති ච වෙදිතඤ්ඤාති.

කාථං, පඨවිකසිනං ආපොකසිනං තෙජෝකසිනං වායොකසි නං නිලකසිනං පිතකසිනං ලොහිතකසිනං ඔද්දකසිනං ආකාෂ කසිනං ආලොකකසිනමෙති-ඉමානි දස කසිනාති නාම.

උච්චමානකං විනිලකං විප්පුඤ්ඤකං විච්ඡද්දකං වික්ඛාසිතකං වි කඛින්නකං හතවිකඛින්නකං ලොහිතකං පුලවකං අභිකමෙති-ඉමෙ දස අප්පභා නාම.

බුධානුස්සති ධුමානුස්සති සංඝානුස්සති සීලානුස්සති චාතා නුස්සති දෙවනානුස්සති උපසමානුස්සති මරණානුස්සති කායගතා සති ආත්මානුස්සති වෙති-ඉමා දස අනුස්සතිසො නාම.

මෙතො කරුණා මුදිතා උපෙක්ඛා වෙති-ඉමා චතස්සො අප්ප මඤ්ඤා නාම, බුහමවිහාරතිති වුච්චන්ති.

1 පඤ්ඤාපෙනති (ති ච පාඨො.)

ආහාරේ පටකකුලසඤ්ඤා එකාසඤ්ඤා නාම, චතුර්ධාතුවච්ඡානං එකං චච්ඡානනාම, ආකාශානවායනනාදයො චතතාරො ආරූපා නාමාති-සඤ්චාපි සමථනිද්දෙසෙ චතතාලිය කමමානාති හටනති.

චරිතාසු පන දස අසුභා කායගතාසතිසඤ්ඤානා නොභාසභාවනා ච රාගචරිතස්ස සප්පයා, චතසො අප්පමඤ්ඤා නීලාදීනි ච ආත්මාරි කසීනාති දෙසචරිතස්ස, ආනාපානං මොහචරිතස්ස විතක්කචරිතස්ස ච, බුඩ්ධානුස්සති ආදයො ඡ සඛාචරිතස්ස, මරණුප්පමසඤ්ඤාවච්ඡානාති බුච්චරිතස්ස, සෙසාති පන සඤ්චාපි කමමානාති සඤ්චාසමපි සප්පයාති, තත්ථාපි කසීනෙසු පුථුලං මොහචරිතස්ස බුද්දකං විතක්කචරිතස්සෙති.

අයමෙජ් සප්පායගෙදො.

භාවනාසු පන සඤ්චාපි පරිකමමභාවනා ලභ්ගතෙව(1) බුඩ්ධානුස්සති ආදිය අභිසු සඤ්ඤාවච්ඡානෙසු වාති දසසු කමමානෙසු උපචාරභාවනා සමපජ්ජති තත්ථ අප්පණා, සෙසෙසු පන සමතිං සකමමානෙසු අප්පණා භාවනාපි සමපජ්ජති තත්ථාපි දසකසීනාති ආනාපානව පටකඤ්ඤාතිකා දසඅසුභා කායගතාසති ච පඨමඤ්ඤාතිකා, මෙත්තාදයො තයො චතුක්කඤ්ඤාතිකා උපෙක්ඛා පටමඤ්ඤාතිකාති-ඡඤ්ඤාති රූපාවචරඤ්ඤාතිකකමමානාති, චතතාරො පන ආරූපා අරූපඤ්ඤාතිකාති.

අයමෙජ් භාවනාගෙදො.

නිමිතෙනසු පන පරිකමමනිමිතනං උග්ගහනිමිතනව සඤ්චාපි සථාරහං පරිශාසෙන ලභ්ගතෙව, පටිභාගනිමිතනං පන කසීනාසුභකොභාසානාපානෙසෙව ලභ්ගති, තත්ථ හි පටිභාගනිමිතනමාරඤ්ඤා උපචාරසමාධි අප්පණාසමාධි ච පටිත්තනනති, කථං? ආදිකමිකස්ස පඨවිමණ්ඩලාදියු නිමිතනං උග්ගණ්ඨකතස්ස තමාරමණං පරිකමමනිමිතනනති පවුච්චති, සා ච භාවනා පරිකමමභාවනා නාම, යද පන තනනිමිතනං විතෙතන සමුග්ගහිතං භොති චක්ඛුනා පස්සනතස්සෙව මනෝවාරස්ස ආපාථමාගතං තද තමෙව ආලභිතං උග්ගහනිමිතනනාම, සා ච භාවනා සමාධියති, තථා සමාහිතස්ස පන හස්ස තතො පරං තස්මිං උග්ගහනිමිතෙන පරිකමමසමාධිනා භාවනමනුසුඤ්ජනස්ස යද තප්පටිභාගං වජ්ඣධම්මවිමුච්චිතං පඤ්ඤාතතිසඤ්ඤානං භාවනාමසමාලභිතං විතෙත

1 තත්ථ අප්පණා.

සනතිසින්නං සමපපිනං තද පටිභාගනිච්ඡින්නං සමුප්පන්නානි පටුච්චති, තතොපඨායෙව්ව පරිපඤ්චිප්පතිනා කාමාවචරසමාධි සංඛාතා උපචාරභාවනා නිඤ්ඤානා නාම භොති, තතො පරං තමෙව පටිභාගනිච්ඡින්නං උපචාරසමාධිනා සමාසෙවනනස්ස රූපා චචරපඨමඤ්ඤානමප්පෙති, තතො පරං තමෙව පඨමඤ්ඤානං ආ චර්ජනා සමාපර්ජනා අධිස්ථානා වුස්ථානා පච්චවෙක්ඛණා චෙති-ඉමාහි පඨෙති චසිතාහි චසිභුතං කතා විතක්කාදිකමොඤ්චරික්ඛග ප්‍රාණානාය විචාරාදිසුබ්බමඛගප්පහනියා පදගනනා යථාකතමං දුති යඤ්ඤානාදයො යථාරහමප්පෙති.

ඉච්චවං පඨවිකසිනාදිසු මාවිසතිකමමඨානෙසු පටිභාගනිච්ඡි නනමුපලභති අවසෙසෙසු පන අප්පමඤ්ඤා සංකපඤ්ඤානනියං පටන්නනති.

ආකාසචර්ජනකසිනෙසු පන යං කිචි කසිනමුග්ඝාවෙච්චාන ලඨමාකාසං අනන්තවසෙන පරිකමමං කරොන්නස්ස පඨමාරූපමප්පෙති, තමෙව පඨමාරූපවිඤ්ඤාණං අනන්තවසෙන පරිකමමං කරොන්නස්ස දුතියාරූපමප්පෙති, පඨමාරූපවිඤ්ඤාණාභාවං පන නතී කිචිති පරිකමමං කරොන්නස්ස තතියාරූපමප්පෙති, තතියාරූපං සන්තමෙනං පණීතමෙනනති පරිකමමං කරොන්නස්ස චතුස්ථාරූපමප්පෙති, අවසෙසෙසු ච දසසු කමමඨානෙසු බුඬගුණාදිකමාලභිතමාරභ්භ පරිකමමං කතා තස්මිං නිමිතෙන සාධුක මුග්ගහිතෙන තතෙව පරිකමමම සමාධියති උපචාරොච උප්පර්ජති.

අභිඤ්ඤාවසෙන පටන්නමානං පන රූපාවචරපඨමඤ්ඤානං අභිඤ්ඤාපාදකපමඤ්ඤානා වුස්ථිතිචා අධිභේයාදිකමාවර්ජනා පරිකමමං කරොන්නස්ස රූපාදිසු ආලභිතෙසු යථාරහමප්පෙති.

අභිඤ්ඤාව නාම-

ඉච්චිධං දිඤ්ඤානං පරිත්තවිජ්ජනා
සුඤ්ඤානිවාසනුස්සති දිඤ්ඤානමුති පඨධා.

අයමෙඤ්ඤා ගොචරභෙදො.

නිඤ්ඤානං ච සමථකමමඨානනසො.

විපස්සනාකමමඨානෙ පන සීලවිසුචි විත්තවිසුචි දිතිවිසුචි කඛ්ඛාවිතරණවිසුචි මග්ගාමග්ගඤ්ඤාණදස්සනවිසුචි පටිපදාඤ්ඤාණදස්සනවිසුචි ඤ්ඤාණදස්සනවිසුචි චෙති-සන්තවිධෙන විසුචිසංඛගගො. අනිච්චලක්ඛණං දුක්ඛලක්ඛණං අනන්තලක්ඛණමෙති තිණී ලක්ඛණානි. අනිච්චානුපස්සනා දුක්ඛානුපස්සනා අනන්තානුපස්සනා

වෙති තිස්සොනුපස්සනා. සමමසණ්ඤ්ඤාං උදයව්‍යයඤ්ඤාං භවගඤ්ඤාං භයඤ්ඤාං ආදීනවඤ්ඤාං නිබ්බිදාඤ්ඤාං මුච්ඡාකම්පනාඤ්ඤාං පටිසංඛානඤ්ඤාං සංඛාරාපෙක්ඛාඤ්ඤාං අනුලොමඤ්ඤාණවෙති-දස විපස්සනාඤ්ඤානි. සුඤ්ඤානොවිමොක්ඛො අනිමිත්තො විමොක්ඛො අප්පණ්ණිතිනො විමොක්ඛො වෙති තසො විමොක්ඛා. සුඤ්ඤානානුපස්සනා අනිමිත්තානුපස්සනා අප්පණ්ණිතිනානුපස්සනා වෙති නිශ්චි විමොක්ඛමුඛානි ච වෙදිතඤ්ඤානි.

කථං, පාතිමොක්ඛසංවරසීලං ඉන්ද්‍රියසංවරසීලං ආජිවපාරිසුඛිසීලං පච්චයසනතිසසිතසීලවෙති චතුපාරිසුඛිසීලං සීලවිසුඛි නාම.

උපමාරසමාධි අප්පණාසමාධි වෙති දුට්ඨොපි සමාධි විත්තවිසුඛි නාම.

ලක්ඛණරසපච්චුප්ඵානවසෙන නාමරූපපරිග්‍රහණො දිභිවිසුඛි නාම.

තෙසමෙව ච නාමරූපානං පච්චයපරිග්‍රහණො කඛ්ඛාචිතරණ විසුඛි නාම.

තතො පරමපන තථා පරිග්‍රහිතෙසු සප්පච්චයෙසු තෙභුම කසංඛාරෙසු අතීතාදිහෙදගිනෙහෙසු ඛොදිනසමාරක්ඛ කලාප වසෙන සංඛිපිතා අනිච්චං. ඛයථේන දුක්ඛං භයථේන අනත්තා අසාරකථේනාති-අඛානවසෙන සනතතිවසෙන ඛණ්ඩසෙන සමම සනඤ්ඤෙන ලක්ඛණත්තයං සමමසන්නස්ස තෙසෙව පච්චයවසෙන ලක්ඛණවසෙන (1) ච පච පච උදයව්‍යයඤ්ඤාණෙන දස දස උදයව්‍යයමනුපස්සනත්තස්ස ච:—

මහාසො පිති පස්සති අධිමොක්ඛො ච පග්‍රහණො

සුඛං ඤ්ඤාමුප්ඵානමුපෙක්ඛා ච නිකන්ති වෙති:—

මහාසාදිවිපස්සනුපකම්ලෙසෙ පරිපථිපරිග්‍රහනවසෙන මග්‍රහ මග්‍රලක්ඛණවච්ඡානං මග්‍රාමග්‍රඤ්ඤාණදස්සනවිසුඛි නාම.

තථා පරිපථිවිමුත්තස්ස පන තස්ස උදයව්‍යයඤ්ඤාණො පඨාය සාමානුලොමා තිලක්ඛණවිපස්සනාපරමපර්‍යය පටිපඤ්ඤාත්තස්ස පන නව විපස්සනාඤ්ඤානි පටිපදාඤ්ඤාණදස්සනවිසුඛි නාම.

තස්සෙවං පටිපඤ්ඤාත්තස්ස පන විපස්සනා පරිපාකමාගමම ඉදානි අප්පණා උප්පජ්ජතිති-භවංගං වොච්ඡජ්ජිතා උප්පන්නමනො වාරවජ්ජනානන්තරං වෙ තිණි විපස්සනා විත්තානි යං කිචි අනිච්චා දිලක්ඛණමාරක්ඛ පරිකමෙමාපවාගනුලොමනාමෙන පචත්තනති, යානි සිංඛාප්පත්තා සානුලොමා (2) සංඛාරාපෙක්ඛා වුඨානගාමිති

1 පච්චුප්ඵාන පදඨානවසෙන, 2 සා සානුලොමා.

විපස්සනාති පවුච්චනති, තතො පරං ගොත්‍රභූමිතා නිඛාණමඃ
 ලභිතා පුපුර්ජනගොත්තමභිභවතං අරියගොත්තමභිසමොන්නා
 ම පවත්නති, තස්සානන්තරමෙව ච මගො දුක්ඛසච්චං පරිජන
 නො සමුදයසච්චං පර්ගනො නිරෝධසච්චං සච්ඡකරොනො
 මගසච්චං භාවනාවසෙන අප්පණ්ණවිපිමොතරති, තතො පරං චේ
 තිණී ඵලවිතතාති පවත්තතා නිරුජ්ඣනති, තතො පරං භවබලපා
 නො හොති, පුන භවබලං විච්ඡිද්ධං පච්චෙක්ඛණඤ්ඤාති පව
 ත්තන්ති.

මගං ඵලං නිඛාණං පච්චෙක්ඛති පණ්ණිනො
 භිනෙ කිලෙසෙ සෙසෙ ච පච්චෙක්ඛති චා තචා.

ජබ්බිසුඤ්ඤාමෙනෙවං භාවෙනඛො චතුර්ඛධො
 ඤ්ඤාදස්සනවිසුභි නාම මගො පවුච්චති.

අයමෙඤ්ඤ විසුභිහෙදො.

තඤ්ඤ අනුත්තරානුපස්සනා අත්තාභිනිවෙසං (1) මුචන්ති සුඤ්ඤා
 භානුපස්සනා නාම විමොක්ඛමුඛං හොති, අනිච්චානුපස්සනා විප
 ලායනිමිතං මුචන්ති අනිඤ්ජනානුපස්සනා නාම විමොක්ඛමුඛං,
 දුක්ඛානුපස්සනා තණ්හාපණ්ඩං මුචන්ති අප්පණ්ණිතිනානුපස්සනා
 නාම විමොක්ඛමුඛං, යසො යදි වුදානගාමිති විපස්සනා අනත්ත
 නො විපස්සති සුඤ්ඤානො විමොක්ඛා නාම හොති මගො, යදි
 අනිච්චනො විපස්සති අනිඤ්ජනො විමොක්ඛා නාම, යදි දුක්ඛ
 නො විපස්සති මගො අප්පණ්ණිතිනො විමොක්ඛා නාමාති ච මගො
 විපස්සනාගමනාවසෙන තිණී නාමාති ලහති, තථා ඵලං මගො
 වගමනභාවනාවසෙන මගවිපියං, ඵලසමාපන්නවිපියං පන යථා
 වුත්තනායෙන විපස්සනානං යථාසකං ඵලමුප්පජ්ජමානමපි විප
 ස්සනාගමනාවසෙනෙව සුඤ්ඤානාදිවිමොක්ඛාති ච වුච්චති, ආලම්
 හවසෙන පන සරසවසෙන ච නාමත්තං සබ්බං සබ්බසම්පි
 සමමෙව.

අයමෙඤ්ඤ විමොක්ඛහෙදො.

ඵඤ්ඤ පන සොත්තපත්තිමගමනාවෙතො දිගිවිච්ඡිච්ඡාප්පභාණේ
 න පණ්ණාපායගමනො සත්තකම්මතභූමිපරමො සොත්තපනො නාම
 හොති, සකදගාමිමගමනාවෙතො රුගදෙසමොභානං තනුත්තාසක
 දගාමි නාම හොති සකිදෙව ඉමං ලොකං ආගන්තා, අනාගාමිම
 ගමනාවෙතො කාමරුගව්‍යාපාදනං අනවසෙසප්පභාණේන අනා

ගාමී නාම ගොති අනාගතතා ඉත්තනං, අරහත්තමග්ගමිතාවේනිං
අනවසෙසකිලෙසපපභාණෙන අරභා නාම ගොති බිණ්ණසවො ලො
කෙ අග්ගදකඛිණේයෙතා.

අයමෙත්ථ පුග්ගලහෙදෙ.

එලසමාපනතියො පනෙත්ථ සබ්බෙසමපි යථාසකථලවසෙන
සාධාරණා'ව, නිරොධසමාපනතියමාපජ්ජනමපන අනාගාමිනවෙව
අරහත්තානව ලබ්භති, තත්ථ යථාකතමං පඨමජ්ඣානාදිමග්ග
තසමාපනතිං සමාපජ්ජිතා වුඨාය තත්ථ ගතෙ සබ්බාරධමෙත්තත්ථ
තත්ථෙව විපස්සනෙනා යාව ආකිමඤ්ඤායනනං ගනන්තා තත්ථා
පරං අබ්බේයතාදිකං පුබ්බකිච්චං කන්තා නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤා
යනනං සමාපජ්ජති, තස්ස මිත්තං අපපණාජවතානං පරතො වො
චජ්ජති ටිත්තසන්ඤ්ඤා තතො නිරොධසමාපනෙනා'ව නාම ගොති,
වුඨානකාලෙ පන අනාගාමිනො අනාගාමිථලචිත්තං අරහතො
අරහත්තථලචිත්තං එකවාරමෙව පවත්තිතා භවධගපාතො ගොති,
තතො පරං පච්චවේක්ඛණා පවත්තන්ති.

අයමෙත්ථ සමාපනතිහෙදෙ.

නිසිතො ව විපස්සනාකමමයානනායො.

භාවෙනක්ඛමපනිවෙවං භාවනාවයමුත්තමං

පටිපත්තිරසස්සාදං පඤ්ඤානෙන සාසනෙනි.

ඉති අභිධම්මත්ථසධගහෙ කමමයානසධගහවිභාගො නාම
නවමො පරිවේෂ්ඨෙ.

චාරිත්තසොභිතවිසාලකුලොදයෙන
සමාභිවුත්ථපරිසුඛගුණොදයෙන
නඹවහයෙන පණ්ඩාය පරානුකමපං
යං පඤ්ඤා පකරණං පරිනිසිත්තනං.

පුඤ්ඤෙන තෙන විපුලෙන භූ මූලසොමං
ධඤ්ඤාධිවාසමුදිතොදිත්තමායුගන්තං
පඤ්ඤාවද්‍යතගුණසොභිතලජ්ජිකඛු
මඤ්ඤානභූ පුඤ්ඤවිභවොදයමධගලාය.

ඉති අනුරාධාවරියෙන රමිතං අභිධම්මත්ථසධගහනාම
පකරණං.

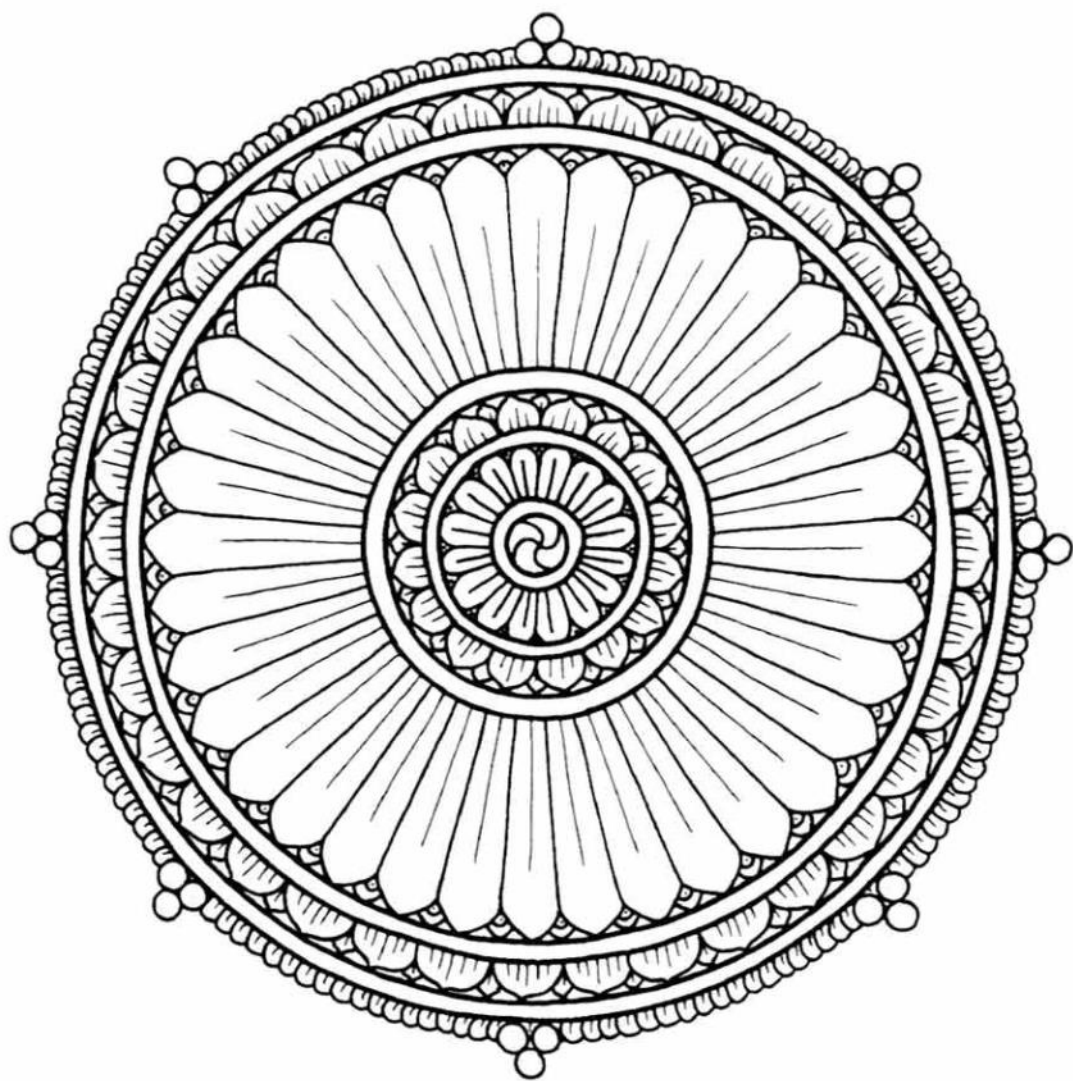

විරුඩාවිරුඩපාඨා.

පිඨේ. පන්තිය.	විරුඩෝ.	අවිරුඩෝ.
3	33-34	විතතං විතතං
4	22	වදසා
6	22	සාධාරණ
7	1	පඨමෝ
9	1	පඨමෝ
10	37	පකාසනා
11	1	පඨමෝ
13	1	පඨමෝ
„	27	වික්කිතනං
14	36	අපපණ්ණාචසාචනෝ
16	35	සඛගගභාගො
17	32	අපායභූමි
21	14	මරණසන්නා

දුතියතනියපරිච්ඡේදෙසු පණ්ණාසකපණ්ණාසක මන්තෙ ණං ජිනානං පකරණපරිච්ඡේදනාමානං විපල්ලාසො දිස්සති නං අඛ ගෙනො අඤ්ඤා යොජිතාකාරො ගගෙනබ්බො.

සබ්බ දානං ධම්ම දානං ජිනාති

නිබ්බාන පච්චයෝ හෝතු